

Мукачівський державний університет
Педагогічний факультет
Кафедра дошкільної та спеціальної освіти

**Логопедична робота з дітьми
з психофізичними вадами:**
конспект лекцій

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта

УДК 376.36+616.89-008.4

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри
дошкільної та спеціальної освіти
протокол №13 від 04 березня 2025 року*

*Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою
Мукачівського державного університету
протокол №7 від «20» березня 2025 року*

Укладач:

Лещій Н.П. – д.пед.н., професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти МДУ;

Чекан О.І. – к.пед.н., доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти МДУ.

Л 54

Логопедична робота з дітьми з психофізичними вадами: конспект лекцій для здобувачів спеціальності 016 Спеціальна освіта / укладачі Н. Лещій, О. Чекан. Мукачево : МДУ, 2025. 64 с. (др. арк. 1.8).

Конспект лекцій містить теми з дисципліни «Логопедична робота з дітьми з психофізичними вадами», спрямовані на формування у здобувачів вищої освіти глибоких знань щодо науково-теоретичних і методичних засад роботи з дітьми, які мають порушення психофізичного розвитку. Видання містить матеріали лекцій відповідно до навчального плану, ключові слова, контрольні запитання та завдання для самостійної роботи, а також список рекомендованої літератури.

Навчально-методичне видання адресовано викладачам, здобувачам спеціальності «Спеціальна освіта» закладів вищої освіти та різним категоріям педагогічних працівників.

© МДУ, 2025

Зміст

Передмова	4
Тема 1. Теоретичні основи логопедичної роботи з дітьми із психофізичними вадами	6
Тема 2. Характеристика дітей із психофізичними вадами	11
Тема 3. Основи логопедичної діагностики психофізичних вад	17
Тема 4. Логопедична корекція мовленнєвих порушень при порушеннях зору і слуху	21
Тема 5. Корекція мовленнєвих порушень при порушеннях психофізичного розвитку	25
Тема 6. Техніки та інструменти логопедичної роботи	32
Тема 7. Організація логопедичної допомоги при порушеннях психофізичного розвитку	37
Тема 8. Результативність логопедичної роботи при порушеннях психофізичного розвитку	41
Тема 9. Практичні аспекти логопедичної роботи при порушеннях психофізичного розвитку	46
Тема 10. Мультидисциплінарний підхід у корекції порушень мовлення у дітей з психофізичними вадами	51
Тема 11. Перспективи розвитку логопедичної роботи з дітьми з психофізичними вадами	57
Рекомендована література	61

Передмова

Програма вивчення навчальної дисципліни «Логопедична робота з дітьми з психофізичними вадами» для здобувачів освіти групи СОЛ-4 складена відповідно до спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Основи логопедичної роботи з дітьми із психофізичними вадами: теорія та практика.

2. Методи, організація та перспективи логопедичної роботи з дітьми із психофізичними вадами.

Мета курсу — формування у здобувачів професійних компетентностей для ефективного проведення діагностики, корекції та профілактики мовленнєвих порушень у дітей із психофізичними вадами, а також забезпечення їх адаптації та соціалізації у навчальному та соціальному середовищі.

Завданням курсу: ознайомити з основними методами діагностики мовленнєвих порушень у дітей із різними формами порушень розвитку; вивчити сучасні підходи до організації логопедичної роботи в інклюзивному та спеціальному навчальному середовищі; навчити використовувати інструменти та техніки для корекції мовленнєвих порушень (артикуляційні вправи, дихальна гімнастика, альтернативна комунікація тощо); сформувати навички складання індивідуальних програм корекційно-розвивальної роботи; розвинути вміння проводити логопедичні заняття з дітьми різних категорій із психофізичними вадами; сприяти розвитку комунікативних навичок у дітей з порушеннями розвитку для їх інтеграції в суспільство; підготувати здобувачів до міждисциплінарної взаємодії з іншими спеціалістами (психологами, дефектологами, лікарями); навчити працювати з батьками дітей із психофізичними вадами, консультувати їх та залучати до корекційного процесу; сформувати вміння аналізувати результати логопедичної роботи та на основі цього вдосконалювати методи корекції; заохочувати здобувачів до вивчення нових технологій і методик у логопедичній практиці.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі повинні:

знати:

- основні види та особливості психофізичних порушень у дітей;
- класифікацію мовленнєвих порушень і їх вплив на розвиток дитини;
- методи діагностики мовленнєвих порушень у дітей з психофізичними вадами;
- сучасні підходи до корекції мовлення та їх обґрунтування;
- психолого-педагогічні принципи роботи з дітьми із порушеннями розвитку;
- прогресивні методики корекційної роботи з дітьми із різними формами порушень;
- інструменти альтернативної та додаткової комунікації (жестова мова,

комунікатори, піктограми);

- прийоми ігрової терапії та дихальних вправ у логопедичній практиці;
- особливості взаємодії логопеда з педагогами, психологами та

батьками;

- етичні аспекти роботи з дітьми із психофізичними вадами.

вміти:

- проводити обстеження мовленнєвої діяльності дитини та аналізувати мовленнєві карти і результати діагностики;

- визначати види мовленнєвих порушень і ступінь їх вираженості;

- складати індивідуальні плани логопедичної роботи з урахуванням психофізичних особливостей дитини;

- підбирати ефективні методики та вправи для корекції конкретних мовленнєвих порушень;

- враховувати міждисциплінарний підхід при плануванні занять;

- використовувати артикуляційні вправи, техніки постановки звуків, дихальну гімнастику;

- активізувати мовленнєву діяльність через ігри, вправи, комунікацію;

- використовувати технічні засоби та сучасні технології (логопедичні тренажери, програми, комунікатори);

- визначати ефективність проведеної роботи та коригувати програму відповідно до досягнень і потреб дитини;

- консультувати батьків щодо особливостей розвитку і навчання дітей;

- встановлювати партнерські стосунки з педагогами, психологами та лікарями.

Прослуховування курсу забезпечить формування у здобувачів системи компетентностей, які є критеріями оцінки якості знань з курсу.

Змістовий модуль I

Основи логопедичної роботи з дітьми із психофізичними вадами: теорія та практика

Тема 1. Теоретичні основи логопедичної роботи з дітьми із психофізичними вадами

План

1. Актуальність логопедичної роботи з дітьми з психофізичними вадами.
2. Поняття порушень психофізичного розвитку: класифікація, особливості розвитку.
3. Роль логопеда у комплексній реабілітації дітей із порушеннями розвитку.
4. Законодавче забезпечення спеціальної освіти дітей із психофізичними вадами.

***Ключові слова:** логопедична робота, психофізичні порушення, мовленнєві порушення, інклюзивне навчання, корекція мовлення, класифікація порушень, спеціальна освіта, законодавче забезпечення, інклюзивне навчання, права дітей, нормативно-правова база.*

1. Актуальність логопедичної роботи з дітьми з психофізичними вадами.

Актуальність зумовлена необхідністю забезпечення розвитку мовлення та комунікативних навичок у дітей, які мають різноманітні порушення психічного та фізичного розвитку. Діти з такими вадами часто стикаються з труднощами в мовленнєвому розвитку, що може вплинути на їх соціалізацію, навчання та адаптацію до навколишнього середовища. Логопедична робота є важливим компонентом корекційного процесу, адже через корекцію мовленнєвих порушень можна покращити когнітивний розвиток, підвищити самооцінку дитини та сприяти розвитку її навичок спілкування.

Завдяки спеціальним методикам, індивідуальному підходу та використанню різних корекційних технік (артикуляційні вправи, мовленнєва терапія, дидактичні ігри) можна досягти значних покращень у мовленнєвій діяльності таких дітей, що сприяє їхній більш успішній інтеграції в суспільство та навчальний процес.

2. Поняття порушень психофізичного розвитку: класифікація, особливості розвитку.

Порушення психофізичного розвитку — це відхилення від нормального розвитку дитини, що стосуються як психічних, так і фізичних функцій. Ці порушення можуть бути вродженими або набутими і можуть впливати на різні аспекти життя дитини, включаючи навчання, спілкування, соціалізацію та фізичне здоров'я. Порушення психофізичного розвитку охоплюють широкий спектр розладів, і для кожного з них характерні свої особливості розвитку.

Класифікація порушень психофізичного розвитку:

1. Затримка психічного розвитку (ЗПР). Цей розлад характеризується уповільненням розвитку когнітивних, мовленнєвих та інших психічних функцій, що не обов'язково є результатом органічних пошкоджень. Діти з ЗПР можуть мати нормальний рівень інтелекту, але їхнє навчання та адаптація до оточуючого середовища можуть бути ускладнені.

2. Розумова відсталість (інтелектуальна недостатність). Виявляється у значному зниженні інтелектуальних можливостей дитини, що суттєво впливає на її навчальну діяльність і соціалізацію. Поділяється на легку, середню та важку форму залежно від рівня інтелектуального розвитку.

3. Порушення аутистичного спектра. Порушення розвитку, які характеризуються труднощами в соціальній взаємодії, обмеженими інтересами і поведінкою, а також стереотипними рухами чи звичками. Вони включають аутизм, синдром Аспергера, синдром Ретта.

4. Фізичні порушення. Можуть бути пов'язані з моторними функціями (диспроксія, гіпертонус або гіпотонус м'язів, порушення координації рухів). Включають порушення опорно-рухового апарату, м'язової слабкості, а також різні форми церебрального паралічу.

5. Мовні порушення. Включають різні форми мовленнєвих порушень, такі як заїкання, дизартрія, алалія, дислексія та інші. Порушення мовлення можуть бути як первинними (вродженими), так і вторинними (внаслідок інших психофізичних порушень).

6. Порушення слуху та зору. Порушення, пов'язані з недостатністю слухових або зорових функцій (глухота, слабкий слух, сліпота або інші порушення зору). Вони можуть значно впливати на розвиток мовлення, соціалізацію та навчання.

Особливості розвитку:

1. Психічний розвиток. У дітей з порушеннями психофізичного розвитку можуть спостерігатися труднощі з концентрацією уваги, пам'яттю, сприйняттям інформації та розумінням складних понять. Їхня емоційна сфера може бути піддана сильному впливу порушень, що призводить до тривожності, депресії чи агресії.

2. Мовленнєвий розвиток. Затримка або порушення розвитку мовлення може виникати через недостатнє когнітивне сприймання або фізичні проблеми з артикуляцією та слухом. Діти можуть мати проблеми з вимовою слів, побудовою граматичних конструкцій, виразністю мови.

3. Соціалізація. Діти з психофізичними порушеннями можуть відставати в розвитку соціальних навичок, що ускладнює їх взаємодію з однолітками та дорослими. Соціальна адаптація може вимагати додаткової підтримки та корекційних заходів.

4. Фізичний розвиток. У дітей з фізичними порушеннями розвитку можуть бути проблеми з координацією рухів, рухливістю, рівновагою та ін. Це вимагає застосування фізичних вправ, реабілітації та спеціальних методик для покращення фізичного стану.

Корекційна робота вимагає комплексного підходу, що включає

логопедичну допомогу, психотерапію, фізичну реабілітацію і соціальну адаптацію, спрямовану на поліпшення якості життя дитини та її інтеграцію в соціум.

3. Роль логопеда у комплексній реабілітації дітей із порушеннями розвитку.

Роль логопеда у комплексній реабілітації дітей із порушеннями розвитку є надзвичайно важливою, оскільки він займається корекцією мовленнєвих порушень та сприяє розвитку когнітивних, соціальних і комунікативних навичок дітей. Логопед є ключовим фахівцем у процесі інтеграції дітей з порушеннями розвитку в суспільство, оскільки мовлення є основним засобом комунікації і має вирішальне значення для соціальної адаптації та навчання. Основні функції логопеда в комплексній реабілітації:

1. Корекція мовленнєвих порушень. Логопед допомагає дітям з порушеннями розвитку подолати труднощі в мовленні, що можуть бути викликані різними факторами (артикуляційними, фонематичними, граматичними порушеннями тощо). Застосовуються індивідуальні методики роботи, включаючи артикуляційні вправи, розвиток фонематичного слуху, тренування навичок правильного вимовляння звуків і слів.

2. Розвиток когнітивних і мовленнєвих навичок. Логопед сприяє розвитку мислення, пам'яті, уваги, що є основою для формування мовленнєвих навичок. Завдяки спеціальним вправам, іграм та завданням, логопед допомагає дитині покращити здатність до сприйняття і відтворення інформації, розуміння мовленнєвих конструкцій.

3. Психологічна підтримка. Логопед працює не лише з мовленнєвими порушеннями, але й з емоційним станом дитини. Мовленнєві труднощі часто супроводжуються тривогою, сором'язливістю, низькою самооцінкою, що ускладнює процес навчання та соціалізації. Логопед підтримує дитину, допомагає їй подолати внутрішні бар'єри та сприяє розвитку впевненості в собі.

4. Спільна робота з іншими фахівцями. Логопед активно співпрацює з психологами, педагогами, фізіотерапевтами та іншими фахівцями в рамках мультидисциплінарної команди. Це дозволяє забезпечити комплексний підхід до реабілітації та максимально ефективно коригувати порушення розвитку. Спільно з іншими фахівцями логопед бере участь у розробці індивідуальних планів реабілітації, що враховують специфіку порушень розвитку.

5. Стимулювання соціалізації та адаптації. Логопед допомагає дитині не тільки в розвитку мовлення, а й у її соціальній адаптації. Використовуючи рольові ігри, комунікативні завдання, логопед стимулює розвиток навичок спілкування та взаємодії з іншими дітьми і дорослими, що сприяє кращій інтеграції дитини в соціум.

6. Покращення навчальної діяльності. Через корекцію мовленнєвих порушень логопед впливає на загальний розвиток дитини, що позитивно позначається на її здатності до навчання. Правильне сприйняття і розуміння мови дозволяють дитині краще засвоювати навчальний матеріал і взаємодіяти з однолітками, що особливо важливо для дітей з порушеннями розвитку.

7. Робота з батьками. Логопед також проводить роботу з батьками дітей, навчаючи їх спеціальним методикам для підтримки та розвитку мовлення вдома. Важливо, щоб корекційна робота була продовжена в сімейному середовищі, що значно покращує ефективність реабілітації.

4. Законодавче забезпечення спеціальної освіти дітей із психофізичними вадами.

Законодавче забезпечення спеціальної освіти дітей із психофізичними вадами є важливим аспектом розвитку інклюзивної освіти та створення рівних умов для навчання дітей з особливими потребами. Законодавство України гарантує право таких дітей на освіту, а також визначає принципи і механізми надання спеціальних освітніх послуг. Основні нормативно-правові акти:

1. Конституція України (1996). Стаття 53 Конституції України гарантує право кожного на освіту, а також визначає, що держава створює умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами. Конституція закріплює принципи рівного доступу до освіти, незалежно від фізичних чи психічних характеристик особи.

2. Закон України «Про освіту» (2017). Цей закон є основним документом, що регулює освітню діяльність в Україні. Він встановлює принципи доступності освіти для осіб з особливими потребами та визначає право таких осіб на отримання індивідуального навчання та підтримки. Встановлює вимоги до створення інклюзивного середовища в навчальних закладах і підтримку педагогічних працівників для роботи з дітьми з особливими потребами.

3. Закон України «Про спеціальну освіту» (2020). Окремий закон, який регулює організацію спеціальної освіти для дітей з порушеннями психофізичного розвитку, визначає типи спеціальних закладів освіти (школи для дітей з інтелектуальними порушеннями, діти з порушеннями слуху, зору, рухового апарату тощо). Закон також передбачає право на здобуття освіти у звичайних загальноосвітніх школах на основі інклюзивних програм.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження державних стандартів освіти для осіб з особливими освітніми потребами». Ця постанова визначає стандарти для організації навчання осіб з особливими освітніми потребами та забезпечує певний рівень адаптації навчального процесу до їх можливостей і потреб. Регламентує інклюзивне навчання та спеціальні програми для учнів з різними порушеннями психофізичного розвитку.

5. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про організацію інклюзивного навчання». Встановлює вимоги до організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх школах, зокрема щодо надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами. Розглядається механізм створення доступного середовища, адаптації навчальних програм і підтримки учнів з особливими потребами через застосування додаткових педагогічних методик.

6. Національна стратегія розвитку інклюзивної освіти в Україні до 2030 року. Цей документ окреслює стратегічні напрямки розвитку інклюзивної освіти в Україні, визначає завдання щодо забезпечення доступу дітей з

особливими потребами до загальноосвітніх шкіл, створення умов для їхнього навчання, підтримки в процесі навчання та соціальної інтеграції.

Принципи законодавчого забезпечення:

1. Рівність прав – законодавство гарантує право на рівний доступ до освіти для всіх дітей, незалежно від психофізичних особливостей.

2. Індивідуальний підхід. Для дітей з порушеннями розвитку передбачена адаптація навчальних програм, створення індивідуальних навчальних планів і підтримка педагогічними працівниками, зокрема логопедами, психологами, асистентами вчителя.

3. Інклюзивність. Діти з особливими освітніми потребами можуть навчатися як у спеціалізованих закладах, так і в звичайних ЗДО та ЗОШ, де для них створюються необхідні умови для навчання в інклюзивному середовищі.

4. Забезпечення умов для розвитку. Створення доступного фізичного середовища, наявність спеціального обладнання, застосування спеціальних методик навчання для дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

5. Підтримка батьків. Законодавчі акти передбачають підтримку батьків дітей з особливими потребами, інформування їх про доступні освітні послуги, а також навчання батьків методам підтримки розвитку дитини вдома.

Отже, законодавче забезпечення спеціальної освіти дітей із психофізичними вадами в Україні спрямоване на створення рівних можливостей для навчання, розвитку та соціалізації таких дітей. Це включає адаптацію навчального процесу, інклюзивні практики, підтримку педагогічних працівників та забезпечення необхідних умов для розвитку дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Законодавчі акти є основою для формування інклюзивного суспільства та забезпечення права кожної дитини на освіту.

Запитання та завдання для самостійної роботи:

1. Яка актуальність логопедичної роботи з дітьми, що мають психофізичні порушення?

2. Які основні класифікації порушень психофізичного розвитку та їхні особливості?

3. Як визначається роль логопеда в комплексній реабілітації дітей з порушеннями розвитку?

4. Які основні положення законодавчого забезпечення спеціальної освіти дітей із психофізичними вадами?

Рекомендована література: [1, 2, 5; 1, 7, 12, 23, 25, 28]

Тема 2. Характеристика дітей із психофізичними вадами

План

1. Діти з порушеннями слуху: види глухоти, туговухості; вплив на мовленнєвий розвиток.
2. Діти з порушеннями зору: сліпота, слабкозорість, їхній вплив на комунікацію.
3. Діти з порушеннями інтелектуального розвитку: ступені інтелектуальних порушень; їх вплив на формування мовлення.
4. Діти з розладами аутистичного спектру (РАС): особливості мовленнєвого та комунікативного розвитку.
5. Діти з церебральним паралічем (ДЦП): мовленнєві порушення при спастичній диплегії, атетоїдній формі тощо.
6. Діти із затримкою психічного розвитку (ЗПР): прояви мовленнєвої недостатності.
7. Комплексні порушення розвитку: поєднання психічних і фізичних вад.

***Ключові слова:** порушення слуху, глухота, туговухість, порушення зору, сліпота, слабкозорість, порушення інтелектуального розвитку, розлади аутистичного спектра, церебральний параліч, диплегія, затримка психічного розвитку.*

1. Діти з порушеннями слуху: види глухоти, туговухості; вплив на мовленнєвий розвиток.

Діти з порушеннями слуху потребують особливого підходу в навчанні та розвитку, оскільки слух відіграє ключову роль у мовленнєвому та соціальному розвитку. Порушення можуть бути різного ступеня та виду, впливаючи на здатність сприймати звуки й формувати мовлення.

Види порушень слуху:

Глухота – повна втрата слуху унеможлиблює природний розвиток мовлення, вимагаючи використання жестової мови, слухових апаратів або імплантів.

Тувухість – від легкої (20–40 дБ) до глибокої (понад 70 дБ) ступеня, з відповідними труднощами у сприйнятті звуків. Для корекції використовують слухові апарати або імпланти.

Вплив на мовленнєвий розвиток:

1. Затримка мовлення – порушення слуху ускладнюють формування фонем, граматики та інтонації. Діти з глухотою опановують мову за допомогою альтернативних методів, таких як жести мови чи сурдопедагогіка.

2. Соціалізація – ускладнена взаємодія через труднощі у спілкуванні. Для адаптації залучають сурдопедагогів, логопедів і психологів.

Раннє виявлення порушень слуху та корекція сприяють розвитку мовлення, інтеграції в суспільство й рівним освітнім можливостям.

2. Діти з порушеннями зору: сліпота, слабкозорість, їхній вплив на комунікацію.

Діти з порушеннями зору потребують особливих підходів у навчанні та розвитку, оскільки зір є ключовим інструментом для сприйняття світу, мови, читання, спілкування та навчання. Такі порушення можуть впливати на комунікацію, соціалізацію та навчальні досягнення.

Види порушень зору:

Сліпота – відсутність зору або значне його зниження ускладнює навчання. Використовуються тактильні книги, пристрої для озвучення тексту.

Слабкозорість – знижена здатність до сприйняття візуальних об'єктів навіть із корекційними засобами. Використовуються спеціальні освітні матеріали.

Вплив на комунікацію:

1. Мовленнєвий розвиток – відсутність зорового контакту ускладнює сприйняття невербальних сигналів, таких як міміка і жести, що впливає на розуміння емоцій та розвиток соціальних навичок.

2. Соціалізація – труднощі у взаємодії через недоступність невербальних комунікаційних сигналів. Ускладнюється навчання в групах.

3. Орієнтація в просторі – проблеми з переміщенням та взаємодією з предметами. Використовуються тростини та навігаційні технології.

4. Навчання – складнощі в роботі з візуальними матеріалами. Допомагають книги Брайля, аудіо- та відеоматеріали.

Компенсаторні стратегії – розвиток слухових і тактильних навичок, використання слухової пам'яті, тактильні відчуття для розпізнавання об'єктів і орієнтації.

Діти з порушеннями зору потребують спеціальних методів навчання та соціальної підтримки, що допоможуть їм інтегруватися у суспільство та розвивати комунікацію.

3. Діти з порушеннями інтелектуального розвитку: ступені інтелектуальних порушень; їх вплив на формування мовлення.

Діти з порушеннями інтелектуального розвитку потребують спеціального підходу до навчання та корекційної роботи, оскільки інтелектуальні порушення мають значний вплив на різні аспекти розвитку, зокрема на мовлення. Порушення інтелектуального розвитку можуть проявлятися в різних ступенях тяжкості і мати специфічні характеристики, які впливають на можливості дітей для сприйняття, обробки та вираження інформації.

Ступені інтелектуальних порушень:

1. Легка інтелектуальна недостатність. Діти з легким ступенем інтелектуальних порушень можуть мати незначні труднощі в навчанні та адаптації до соціуму. Вони зазвичай здатні досягти певного рівня навчання, виконувати прості завдання, але потребують додаткової підтримки. Зазвичай ці діти мають словниковий запас, розуміють основні мовні структури, але можуть мати труднощі з складними граматичними конструкціями та

абстрактними поняттями.

2. Помірна інтелектуальна недостатність. Діти з помірними порушеннями інтелектуального розвитку мають більш виражені труднощі в засвоєнні навчального матеріалу, а також в орієнтації в соціальному середовищі. Вони можуть виконувати прості побутові завдання, але потребують постійної підтримки і нагляду. Їхній мовленнєвий розвиток, як правило, затримується. Вони можуть мати обмежений словниковий запас, труднощі в розумінні і використанні граматичних форм. Часто спостерігається невміння правильно будувати речення, виражати складні думки.

3. Тяжка інтелектуальна недостатність. Діти з тяжким ступенем інтелектуальних порушень мають серйозні обмеження в здатності до навчання та соціальної адаптації. Вони потребують інтенсивної допомоги для виконання навіть простих завдань. Мовленнєвий розвиток таких дітей може бути значно затриманий або відсутній. Вони часто мають обмежений словниковий запас, порушення в артикуляції та ускладнення з розумінням мови. Для них важливе застосування альтернативних методів комунікації, таких як використання жестів, карток або спеціальних комунікаційних пристроїв.

4. Глибока інтелектуальна недостатність. У дітей з глибокими інтелектуальними порушеннями спостерігається майже повна відсутність здатності до самостійного навчання і соціальної взаємодії. Вони потребують постійного догляду і спостереження. Мовлення у таких дітей часто відсутнє або дуже обмежене, вони можуть використовувати окремі звуки або слова, але не здатні до нормальної вербальної комунікації. Комунікація відбувається через невербальні методи, такі як міміка, жести або інші сигнали.

Вплив інтелектуальних порушень на формування мовлення:

1. Затримка мовленнєвого розвитку. У дітей з інтелектуальними порушеннями мовленнєвий розвиток затримується в різному ступені. Це може проявлятися в обмеженому словниковому запасі, труднощах з формуванням граматичних конструкцій і вираженням складних думок. У дітей з легкими і помірними порушеннями інтелектуального розвитку можуть бути порушення в усному мовленні, зокрема у використанні складних речень, а також труднощі в розумінні абстрактних понять або певних мовних форм.

2. Невірне використання граматики. Порушення в інтелектуальному розвитку можуть призводити до труднощів у засвоєнні граматики мови, наприклад, неправильне вживання відмінків, дієслівних форм або неправильно побудовані речення. У дітей з тяжкими і глибокими порушеннями інтелектуального розвитку можуть бути значні труднощі з навіть простими мовними конструкціями, а їх мовлення часто обмежується кількома словами або фразами.

3. Проблеми з артикуляцією. За наявності артикуляційні порушення проявляються у дітей з інтелектуальними порушеннями в неправильному вимовлянні звуків, проблемах з чіткістю мовлення або недостатнім розвитком артикуляційних навичок. Це особливо помітно у дітей з тяжкими та глибокими інтелектуальними порушеннями, де спостерігаються значні труднощі в

формуванні чіткої вимови та в розумінні мовленнєвих зразків.

4. Труднощі в соціальній комунікації. Інтелектуальні порушення можуть також впливати на здатність дітей до соціальної комунікації. Діти з інтелектуальними порушеннями відчують труднощі з використанням мовлення в соціальних ситуаціях, а також з розумінням соціальних контекстів та емоційних станів інших людей. Це ускладнює їх взаємодію з однолітками, що також може призводити до соціальної ізоляції.

Отже, діти з інтелектуальними порушеннями мають специфічні потреби в розвитку мовлення, що зумовлені рівнем інтелектуальних порушень. Раннє виявлення цих порушень та застосування індивідуальних підходів у корекційній роботі можуть значно покращити мовленнєвий розвиток дітей, а також їхні можливості для соціалізації та адаптації до навчального середовища.

4. Діти з розладами аутистичного спектру (РАС): особливості мовленнєвого та комунікативного розвитку.

Діти з розладами аутистичного спектра (РАС) мають особливості у мовленнєвому та комунікативному розвитку, що ускладнює взаємодію з іншими та сприйняття соціальних сигналів. РАС охоплює широкий спектр симптомів, серед яких ключовими є труднощі з комунікацією, соціальною взаємодією, а також обмежені інтереси та повторювана поведінка.

Особливості мовленнєвого розвитку:

1. Затримка мовлення. Пізній початок мовлення (після 2-3 років) або його відсутність. Мовлення часто обмежене кількома простими словами чи фразами.

2. Порушення мовлення. Складнощі з артикуляцією, інтонацією або формуванням складних речень. Мовлення може бути механічним, без природної взаємодії.

3. Ехолалія та неадекватне використання мовлення. Повторення фраз без розуміння значення. Мова використовується здебільшого для вираження потреб, а не для соціальних контактів.

4. Порушення невербальної комунікації. Відсутність зорового контакту, труднощі у використанні жестів та розпізнаванні невербальних сигналів.

Особливості комунікативного розвитку:

1. Порушення соціальної взаємодії – труднощі у розумінні емоцій, соціальних норм, контексту спілкування. Уникають соціальних ситуацій.

2. Відсутність прагнення до спільної діяльності – віддають перевагу самотійній діяльності, не зацікавлені в іграх чи співпраці.

3. Обмежені інтереси та повторювана поведінка – зосередження на специфічних об'єктах або діях, стереотипні рухи, повторювані звуки чи слова.

4. Проблеми з абстракцією та гумором – буквально сприйняття мови, нерозуміння метафор, іронії чи гумору. Труднощі з дотриманням правил спілкування.

Діти з РАС потребують спеціального підходу до розвитку мовлення й комунікації. Раннє виявлення й корекція допомагають покращити взаємодію, соціальну адаптацію та розвиток навичок, необхідних для успішної інтеграції в суспільство.

5. Діти з церебральним паралічем (ДЦП): мовленнєві порушення при спастичній диплегії, атетоїдній формі тощо.

Діти з церебральним паралічем (ДЦП) часто мають мовленнєві порушення, викликані ураженням мозку, що впливає на рухові й когнітивні функції. Характер і тяжкість порушень залежать від форми ДЦП, зокрема спастичної диплегії, атетоїдної та інших типів.

Спастична диплегія – одна з найпоширеніших форм, що супроводжується м'язовою спастичністю, переважно в нижніх кінцівках. Основні мовленнєві порушення при спастичній диплегії: артикуляторні порушення, адже спастичність м'язів ускладнює вимову; початок мовлення запізнюється і розвивається нерівномірно; проблеми з інтонацією і чіткістю вимови через ураження дихальних і голосових м'язів; труднощі з диханням визначають те, що контроль дихання під час мовлення ускладнений.

Атетоїдна форма ДЦП – характеризується неконтрольованими рухами кінцівок і обличчя. Основні мовленнєві порушення: нечітка вимова звуків через порушення артикуляції; дисфагія (ускладнення ковтання, що впливає на мовлення); голосові порушення – проблеми з гучністю, висотою та тембром голосу; порушення координації, оскільки ураження базальних гангліїв ускладнює мовленнєві рухи.

До інших мовленнєвих порушень слід віднести затримку мовленнєвого розвитку через моторні порушення; зниження м'язового тону впливає на формування звуків (гіпотонія); когнітивні порушення, що спричиняють ускладнення розуміння та формулювання думок.

Отже, мовленнєві порушення у дітей з ДЦП потребують індивідуальних підходів, що включають логопедичну та фізіотерапію, а також альтернативні засоби комунікації. Комплексна терапія сприяє розвитку мовленнєвих навичок і соціальної адаптації.

6. Діти із затримкою психічного розвитку (ЗПР): прояви мовленнєвої недостатності.

Діти із затримкою психічного розвитку (ЗПР) мають уповільнений розвиток когнітивних і мовленнєвих навичок, що призводить до порушень у мовленні та комунікації. Основні прояви мовленнєвих порушень: 1. Затримка мовленнєвого розвитку – початок говоріння значно пізніший за норму, уповільнений розвиток мовленнєвих навичок. 2. Обмежений словниковий запас – використання простих виразів і недостатність слів для повноцінного спілкування. 3. Порушення граматики – некоректне використання відмінків, родів, чисел і неправильна побудова речень. 4. Артикуляційні труднощі – неправильна вимова звуків, заміна складних звуків простішими. 5. Порушення зв'язності мовлення – труднощі у формулюванні логічно зв'язних речень та ідей. 6. Труднощі з розумінням мови – проблеми із засвоєнням складних інструкцій та відповіді на питання. 7. Затримка письмового мовлення – складності з письмом, граматичні та орфографічні помилки. Ці порушення ускладнюють навчання, комунікацію та соціалізацію. Корекційні заняття та логопедична підтримка допомагають полегшити ці труднощі й сприяють

інтеграції дітей у суспільство.

7. Комплексні порушення розвитку: поєднання психічних і фізичних вад.

Комплексні порушення розвитку — це поєднання психічних і фізичних вад, які ускладнюють розвиток дитини у кількох сферах. Вони можуть включати психічні, мовленнєві, рухові, сенсорні та інтелектуальні проблеми. Причинами є генетичні аномалії, травми, інфекції або токсичні впливи.

Основні види: 1. Дитячий церебральний параліч (ДЦП): рухові та інтелектуальні порушення, які впливають на мовлення, навчання та самообслуговування. 2. Сенсорні порушення та мовленнєві вади: труднощі комунікації у дітей із порушеннями слуху чи зору. 3. Інтелектуальні та рухові порушення: складнощі з координацією рухів, мовленням і виконанням повсякденних завдань. 4. Розлади аутистичного спектру із розладами мовлення: порушення соціальної взаємодії, обмеження вербальної комунікації та труднощі розуміння соціальних сигналів.

Вплив на розвиток дітей з мовленнєвими порушеннями охоплює кілька аспектів: затримка в розвитку словникового запасу, артикуляційних навичок та граматики; труднощі в інтеграції в суспільство та взаємодії з однолітками; проблеми з мисленням, увагою та пам'яттю, підвищена тривожність або агресивність; необхідність індивідуального підходу та підтримки для досягнення успіхів у навчанні та щоденних навичках самообслуговування.

Ці фактори взаємопов'язані і потребують комплексного підходу в корекційній роботі. Діти з такими порушеннями потребують комплексної допомоги для досягнення автономії та соціалізації.

Запитання та завдання для самостійної роботи:

1. Які види глухоти та туговухості існують, і як вони впливають на мовленнєвий розвиток дітей?

2. Як порушення зору, зокрема сліпота та слабкозорість, впливають на комунікацію дітей?

3. Які ступені інтелектуальних порушень існують, і як вони позначаються на формуванні мовлення?

4. Які особливості мовленнєвого та комунікативного розвитку характерні для дітей з розладами аутистичного спектру (РАС)?

5. Як мовленнєві порушення проявляються у дітей з церебральним паралічем (ДЦП), зокрема при спастичній диплегії та атетоїдній формі?

6. Які особливості мовленнєвого розвитку притаманні дітям з затримкою психічного розвитку (ЗПР)?

7. Як проявляються комплексні порушення розвитку у дітей, що мають поєднання психічних та фізичних вад?

Рекомендована література: [1, 5, 6, 7, 8; 1, 4, 7, 10, 14, 16, 24; 28]

Тема 3. Основи логопедичної діагностики психофізичних вад

План

1. Методи обстеження мовлення дітей із психофізичними вадами. Аналіз мовленнєвої карти.
2. Спостереження та бесіди як методи оцінки мовленнєвого розвитку.
3. Використання діагностичних тестів (артикуляційні, фонетичні, семантичні).
4. Специфіка обстеження дітей із комплексними порушеннями.

***Ключові слова:** методи обстеження мовлення, діагностичні тести (артикуляційні, фонетичні, семантичні), обстеження дітей, спостереження, бесіди, оцінка мовлення.*

1. Методи обстеження мовлення дітей із психофізичними вадами. Аналіз мовленнєвої карти.

Методи обстеження мовлення дітей із психофізичними вадами допомагають визначити характер і ступінь мовленнєвих порушень, а також обрати стратегії корекції. Застосовуються спостереження, тестування, мовленнєві карти, анкети, інтерв'ю з батьками, шкали розвитку та медичні консультації.

Основні методи:

1. Спостереження – аналіз природного мовлення дитини в різних ситуаціях для виявлення труднощів у артикуляції, словниковому запасі та граматиці.
2. Тестування – використання спеціальних завдань для оцінки артикуляції, фонематичного слуху, словникового запасу, розуміння та побудови мовлення.
3. Мовленнєва карта – фіксація порушень артикуляції, фонетики, граматики, словникового запасу, розуміння мови, соціальних навичок.
4. Інтерв'ю з батьками – збір інформації про розвиток мовлення, вплив зовнішніх факторів і середовища.
5. Шкали та анкети – оцінка загального розвитку, когнітивних і соціальних навичок через опитування батьків і педагогів.
6. Медичне обстеження – виключення органічних порушень (слух, анатомічні особливості) за допомогою лікарів.

Аналіз мовленнєвої карти:

Загальні дані: Вік, діагноз, умови розвитку.

Фізіологічний статус: Артикуляційна моторика, дихання.

Мовленнєвий розвиток: Фонематичний слух, артикуляція, словниковий запас, граматика, розуміння мови.

Соціальні навички: Особливості комунікації з іншими.

Корекція: Логопедичні заняття, артикуляційні вправи, залучення фахівців.

Комплексний підхід забезпечує точну діагностику та ефективну корекційну роботу.

2. Спостереження та бесіди як методи оцінки мовленнєвого розвитку.

Спостереження та бесіди є ключовими методами оцінки мовленнєвого розвитку дітей із психофізичними порушеннями, що дозволяють виявити труднощі та визначити стратегії корекції.

Спостереження – проводиться в природних умовах (ігри, спілкування), де оцінюється мовленнєва активність, комунікативні навички та поведінка дитини. Використовується на заняттях, у грі та вдома для виявлення специфічних труднощів, як-от артикуляція, побудова речень чи взаємодія з іншими.

Бесіда – інструмент для глибшої оцінки мовлення та слухового сприйняття. Дає змогу адаптувати завдання до віку дитини, оцінити словниковий запас, граматичні структури, здатність висловлювати думки. Включає розмови з батьками й педагогами для збору додаткових даних.

Поєднання цих методів забезпечує всебічну оцінку мовленнєвого розвитку, дозволяє побачити практичне застосування мовлення й спланувати ефективну корекцію.

3. Використання діагностичних тестів (артикуляційні, фонетичні, семантичні).

Використання діагностичних тестів є важливим етапом у виявленні мовленнєвих порушень у дітей, зокрема у тих, хто має психофізичні вади. Тести дозволяють точно оцінити різні аспекти мовленнєвого розвитку, зокрема артикуляцію, фонетику та семантику, що допомагає в плануванні індивідуальних корекційних заходів.

1. Артикуляційні тести. Артикуляційні тести спрямовані на виявлення порушень у процесі вимови звуків, що є важливою складовою мовленнєвого розвитку. Вони допомагають визначити, чи є у дитини труднощі з правильним виробленням звуків, а також оцінити її здатність правильно артикулювати окремі звуки і складні мовні структури.

Приклади тестів: 1. Тест на визначення порушень звуковимови: Дитина повинна правильно вимовити різні звуки (наприклад, звуки [р], [л], [с], [ш]) в різних позиціях (на початку, в середині та в кінці слова). Оцінюється наявність заміни, спотворення або опускання звуків. 2. Тест на диференціацію звуків – тести, в яких дитина повинна відрізнити схожі за звучанням звуки (наприклад, [т] і [д], [з] і [с]) в різних контекстах. Артикуляційні вправи – виконання певних рухів губами, язиком або щелепами, щоб перевірити наявність фізичних обмежень або труднощів у рухах артикуляційних органів.

Такі тести дозволяють виявити, чи є фізичні або функціональні проблеми, що заважають нормальному розвитку мовлення. Виявлення таких порушень допомагає вчасно розпочати корекційні заходи.

2. Фонетичні тести. Фонетичні тести оцінюють не лише правильність артикуляції, але й інші аспекти мовлення, пов'язані з просодією (темп, ритм, інтонація) та голосом. Вони допомагають виявити порушення, що впливають на якість мовленнєвого висловлювання.

Приклади: 1. Тест на голосові порушення – оцінка тембру, сили, висоти голосу, чи є гіпофонія, гіперфонація або інші порушення голосових функцій. 2. Тест на інтонаційні порушення – дитина повинна повторити фрази з різною інтонацією (питальна інтонація, виразна інтонація). Виявлення труднощів у зміні інтонації допомагає виявити порушення у фонетичному розвитку. 3. Тест на темп мовлення – оцінка швидкості мовлення, чи є у дитини прискорене або уповільнене мовлення, що може вказувати на нейрологічні або психофізичні порушення.

Діагностика порушень просодії, тобто виявлення проблем з темпом, ритмом або інтонацією дає можливість скоригувати ці аспекти через спеціальні логопедичні вправи. Оцінка функціонування голосових механізмів, наприклад, зміни в голосі можуть бути сигналом про фізіологічні або нейрологічні порушення, які потребують корекції.

3. Семантичні тести. Вони оцінюють розуміння та використання словникового запасу, здатність до семантичної організації висловлювань та зв'язності мовлення. Допомагають оцінити здатність дитини правильно інтерпретувати значення слів і виразів, а також їх здатність складати логічні, змістовні речення.

Приклади тестів: 1. Тест на розуміння значень слів – дитина повинна пояснити значення простих або складних слів, вказати на об'єкти, що відповідають певним поняттям. 2. Тест на вживання слів у контексті – дитина повинна скласти речення з наведеними словами, визначити, в якій ситуації ці слова вживаються. 3. Тест на синоніми і антоніми – дитина повинна вказати синоніми або антоніми до наведених слів, що дозволяє оцінити рівень розвитку словникового запасу і здатність розуміти нюанси значень слів.

Тести допомагають оцінити, чи є у дитини труднощі з розумінням і вживанням слів, що може вказувати на затримку в розвитку мови або інтелектуальні порушення. Виявлення проблем у побудові логічних висловлювань дозволяє визначити рівень розвитку когнітивних функцій та потребу в корекційній роботі.

Використання діагностичних тестів дає змогу не лише оцінити мовленнєвий розвиток дитини, але й визначити специфіку порушень, що є основою для розробки індивідуальних корекційних програм. Артикуляційні, фонетичні та семантичні тести дають всебічне уявлення про мовленнєві труднощі дитини і допомагають фахівцям правильно визначити стратегії корекції.

4. Специфіка обстеження дітей із комплексними порушеннями.

Обстеження дітей із комплексними порушеннями розвитку потребує багатофункціонального підходу через поєднання різних порушень, що впливають на розвиток дитини.

Основні аспекти обстеження:

1. Мультимодальне обстеження: залучення різних фахівців для оцінки моторних, когнітивних, мовленнєвих та емоційних функцій.

2. Аналіз порушень: виявлення основних порушень і їх взаємодії, наприклад, слухові та моторні проблеми.

3. Моторні порушення: тести для оцінки рухових функцій, що впливають на артикуляцію.

4. Когнітивні функції: оцінка пам'яті, уваги, логічного мислення для корекції інтелектуальних порушень.

5. Мовленнєві порушення: використання тестів для виявлення проблем у звуковимові, граматиці, лексиконі.

6. Соціально-комунікативні труднощі: оцінка взаємодії з оточенням і невербальної комунікації.

7. Психоемоційний стан: спостереження за емоційними реакціями і здатністю до спілкування.

8. Адаптивні навички: оцінка рівня самостійності дитини.

Способи обстеження: спостереження; стандартизовані тести; інтерв'ю з батьками та педагогами; використання корекційних методів під час обстеження.

Обстеження потребує індивідуального підходу для ефективного планування корекційних заходів.

Запитання та завдання для самостійної роботи:

1. Які методи обстеження мовлення використовуються для дітей із психофізичними вадами?

2. Як здійснюється аналіз мовленнєвої карти дитини?

3. Яке значення мають спостереження та бесіди в оцінці мовленнєвого розвитку дитини?

4. Як застосовуються діагностичні тести для оцінки артикуляції, фонетики та семантики мовлення?

5. Які особливості обстеження дітей із комплексними порушеннями розвитку?

Рекомендована література: [2, 4, 9; 2, 4, 9, 12, 16, 23, 27]

Тема 4. Логопедична корекція мовленнєвих порушень при порушеннях зору і слуху

План

1. Методи роботи з дітьми з порушеннями слуху: розвиток залишкового слуху, постановка звуків, формування граматичної правильності мовлення.

2. Корекційна робота з дітьми з порушеннями зору: розвиток тактильного мовлення, компенсаторних функцій.

***Ключові слова:** порушення слуху, залишковий слух, постановка звуків, формування граматичної правильності мовлення, порушення зору, розвиток тактильного мовлення, компенсаторні функції.*

1. Методи роботи з дітьми з порушеннями слуху.

Методи роботи з дітьми з порушеннями слуху спрямовані на покращення мовленнєвого розвитку та адаптацію до навколишнього світу. У дітей з порушеннями слуху (глухота та туговухість) важливо зберегти та розвинути залишковий слух, навчити їх правильно використовувати мову та граматику, а також полегшити взаємодію з оточенням.

Розвиток залишкового слуху — це один із важливих аспектів роботи з дітьми, що мають порушення слуху. Для цього використовуються різні методи, зокрема, використання слухових апаратів та імплантатів: Для дітей із залишковим слухом застосовуються слухові апарати або кохлеарні імплантати, які допомагають стимулювати слухові рецептори та покращують сприйняття звуків. Важливою частиною роботи є індивідуальний підбір засобів слухової допомоги. Акустична стимуляція – спеціальні вправи для розвитку залишкового слуху спрямовані на тренування здатності дитини сприймати різні звуки, визначати їх джерело та розпізнавати їх у навколишньому середовищі. Педагогічні методи слухового сприймання, вправи на слухове сприймання звуків (наприклад, виділення окремих звуків у словах або прослуховування коротких повідомлень) використовуються для того, щоб дитина змогла розпізнавати і обробляти звукову інформацію.

Постановка звуків є важливою частиною логопедичної роботи з дітьми, які мають порушення слуху. Для цього використовуються різні методи:

1. Візуальна підтримка, оскільки діти з порушеннями слуху можуть не сприймати звуки в повній мірі, важливо використовувати візуальні способи, наприклад, рухи губ, жестів, міміки або картки із зображенням предметів. Це допомагає дитині розуміти, як правильно виробляти звуки.

2. Тактильні методи – використання дотику, наприклад, через тримання руки на горлі або щелепі дитини під час вимови певних звуків, може допомогти їй відчутти вібрації та точність артикуляції.

3. Графічне зображення звуків – діти з порушеннями слуху часто краще сприймають звуки через графічні зображення. Під час роботи над постановкою звуків можна використовувати картки або схеми, що показують

артикуляцію того чи іншого звука.

4. Поступовий підхід – постановка звуків починається з більш простих, легких до вимови звуків і поступово переходить до складніших. Це включає використання поєднань звуків (наприклад, «ма», «ба», «па») до більш складних слів і речень.

Формування граматичної правильності мовлення. У дітей із порушеннями слуху часто спостерігається спрощене або неправильне використання граматичних конструкцій. Для цього важливо впроваджувати методи, які сприяють формуванню граматично правильного мовлення.

1. Корекція словотвору. Робота з дітьми над правильним утворенням форм слів (наприклад, множина, відмінювання, утворення дієслівних форм) є важливою частиною корекційної роботи. Для цього використовуються спеціальні вправи на утворення форм, розбір морфем та словосполучень.

2. Використання мовленнєвих моделей. Логопед створює мовленнєві моделі для дітей, показуючи їм правильну граматичну побудову речень. Це можуть бути як вербальні, так і візуальні моделі, наприклад, таблиці, схеми побудови речень.

3. Гра з граматичними конструкціями. Для стимуляції правильного мовлення можуть використовуватися спеціальні ігри, в яких діти повинні скласти граматично правильні речення з карток або мозаїк, де кожен елемент відповідає певній частині мови.

4. Практика на етапах комунікації. Діти вчаться використовувати граматично правильні конструкції під час повсякденного спілкування, а також в різних ігрових ситуаціях, де важливо будувати правильні запитання, відповіді, описи, прохання.

Отже, методи роботи з дітьми з порушеннями слуху включають розвиток слухових навичок, постановку звуків і граматичну корекцію. Ключовими аспектами є індивідуальний підхід до кожної дитини, використання візуальних, тактильних і слухових методів, а також створення підтримуючого середовища для розвитку мовлення. Це дозволяє максимально адаптувати дитини до соціуму та полегшити їй взаємодію з навколишнім світом.

2. Корекційна робота з дітьми з порушеннями зору: розвиток тактильного мовлення, компенсаторних функцій.

Корекційна робота з дітьми з порушеннями зору має на меті допомогти їм адаптуватися до навколишнього світу та розвинути компенсаторні навички, включаючи тактильне мовлення. Основною метою є активізація залишкових сенсорних функцій, які дозволяють дітям ефективно взаємодіяти з оточенням, а також розвиток мовлення та комунікації.

1. Розвиток тактильного мовлення. Тактильне мовлення є важливим аспектом роботи з дітьми із порушеннями зору. Оскільки вони не можуть сприймати інформацію через зір, використання тактильних методів допомагає їм отримувати необхідні дані про навколишній світ. Одним із основних завдань є розвиток вміння використовувати дотик для сприйняття

об'єктів, текстур, форм і розмірів. Це допомагає дітям краще орієнтуватися в просторі та розрізняти різні предмети за допомогою рук.

Використовуються спеціальні тактильні матеріали, такі як різноманітні текстури (шорсткі, гладкі, м'які), контури предметів або фігур, виготовлені для дотику. Це можуть бути як спеціальні іграшки, так і тактильні картки, що дають можливість дитині вивчати форми, кольори та особливості предметів через дотик.

Для дітей із порушеннями зору важливим етапом є навчання тактильному письму. Ось тут застосовуються методи, як, наприклад, шрифт Брайля, що дозволяє дітям навчатися читанню та письму через дотик. Також використовуються спеціальні вправи на розпізнавання форм і літер через тактильні матеріали. Дітям даються різноманітні завдання на розпізнавання текстур, об'ємів, різних поверхонь, що допомагають дитині уточнити відчуття через дотик, розвиваючи мову опису тактильних відчуттів.

2. Розвиток компенсаторних функцій. Компенсаторні функції допомагають дітям із порушеннями зору адаптуватися до життя в умовах обмежених сенсорних можливостей. Ці функції включають використання інших відчуттів та стратегій для досягнення високої рівня самостійності.

Акустичні методи – діти навчаються орієнтуватися у просторі за допомогою слуху. Це включає використання звуків для визначення напрямку, відстані або об'єкта. Такі методи стимулюють розвиток слухових навичок і полегшують навігацію в оточуючому середовищі.

Розвиток кінестетичних навичок – оскільки діти з порушеннями зору часто не можуть орієнтуватися в просторі, вони повинні навчитися компенсувати це через розвиток кінестетичних навичок (відчуття власного тіла в просторі). Це включає вправи на визначення відстаней, напрямків і надання інструкцій для орієнтації у просторі (наприклад, за допомогою спеціальних палиць для сліпих).

Інші сенсорні заміни – використовуються всі можливі способи, щоб компенсувати втрату зору. Діти можуть навчатися використовувати запахи, звуки, тактильні відчуття для розпізнавання навколишніх об'єктів і людей.

Розвиток мовлення через слух – застосовуються спеціальні методики, що дозволяють дітям покращити слухову увагу, слухову пам'ять та сприймання мовленнєвих звуків. Важливо працювати над розвитком фонематичного слуху, формуванням чіткої артикуляції та граматичних структур.

Соціальна адаптація через комунікацію – одним із напрямків є робота над розвитком соціальних навичок і комунікації. Важливо, щоб дитина могла самостійно виражати свої думки, потреби і бажання. Під час корекційної роботи часто використовуються методи формування соціальних навичок, які допомагають дітям із порушеннями зору адаптуватися до навчальних і соціальних умов.

3. Ігрові та творчі методи. Ігрові методи сприяють розвитку тактильного мовлення та компенсаторних функцій. Це можуть бути вправи на дотик, що допомагають розпізнавати предмети, а також спеціальні творчі

заняття:

Робота з предметами, наприклад, створення скульптур, малювання на дотик або виготовлення об'ємних картин із текстурними матеріалами, що дають можливість дитині відчувати різноманітні форми та структури.

Групові ігри і вправи на взаємодію – діти беруть участь у групових іграх, де важливо правильно взаємодіяти з іншими, використовуючи дотик та слух.

Корекційна робота з дітьми з порушеннями зору спрямована на розвиток тактильного мовлення та компенсаторних функцій. Ключовими методами є активне використання тактильних матеріалів, розвитку слухових навичок, вправи для орієнтації у просторі та соціальної адаптації через комунікацію. Використання індивідуального підходу та підтримка розвитку всіх сенсорних систем допомагає дітям з порушеннями зору адаптуватися до навколишнього світу і забезпечити їхній мовленнєвий та соціальний розвиток.

Запитання та завдання для самостійної роботи:

1. Які методи використовуються для розвитку залишкового слуху у дітей з порушеннями слуху?
2. Як проводиться постановка звуків у дітей з порушеннями слуху?
3. Які методи корекції застосовуються для розвитку граматичної правильності мовлення у дітей з порушеннями слуху?
4. Які підходи використовуються для розвитку тактильного мовлення у дітей з порушеннями зору?
5. Як здійснюється робота з компенсаторними функціями у дітей з порушеннями зору?

Рекомендована література: [1, 2, 5, 6, 8; 5, 10, 14, 18]

Тема 5. Корекція мовленнєвих порушень при порушеннях психофізичного розвитку

План

1. Логопедична допомога дітям із порушеннями інтелекту: формування словникового запасу, розвиток розуміння мови, робота над зв'язним мовленням.
2. Особливості роботи з дітьми з РАС: розвиток комунікативних навичок, використання альтернативної комунікації.
3. Корекція мовлення при ДЦП: нормалізація дихання, постановка звуків, розвиток мовленнєвого апарату.
4. Робота з дітьми із ЗПР: активізація мовленнєвої діяльності, розвиток когнітивних функцій.

***Ключові слова:** порушення інтелектуального розвитку, словниковий запас, розуміння мови, зв'язне мовлення, корекція мовлення при дитячому церебральному паралічі, розлади аутистичного спектра, комунікативні навички, альтернативна комунікація.*

1. Логопедична допомога дітям із порушеннями інтелекту.

Логопедична допомога дітям із порушеннями інтелекту спрямована на розвиток мовленнєвих навичок і максимальну адаптацію дитини до навколишнього світу. Порушення інтелектуального розвитку можуть впливати на різні аспекти мовлення, тому логопедична робота має бути комплексною та індивідуальною. Важливою метою є стимулювання загального розвитку дитини, зокрема формування словникового запасу, розвитку розуміння мови та роботи над зв'язним мовленням.

1. Формування словникового запасу. Діти із порушеннями інтелекту часто мають обмежений словниковий запас, що суттєво впливає на їхню здатність виражати свої думки та взаємодіяти з оточенням. Логопедична робота включає:

1) розширення активного та пасивного словникового запасу, важливо активно працювати над розширенням словникового запасу, навчати дитину вживати нові слова в контексті. Використовуються різноманітні вправи для вивчення і запам'ятовування нових слів, наприклад, через гру, розповідання історій або створення ситуацій, де ці слова використовуються;

2) тематичні заняття, під час навчання словниковому запасу логопед використовує теми, близькі до життєвого досвіду дитини: «Сім'я», «Тварини», «Продукти харчування», що допомагає дитині краще зрозуміти значення слів і використовувати їх у повсякденних ситуаціях;

3) створення «мовних картин» із зображеннями, що супроводжуються словесними поясненнями, допомагає закріпити нові слова через візуальне сприйняття;

4) словесні ігри, використовуються різноманітні ігри, що стимулюють використання нових слів. Наприклад, ігри на опис предметів, порівняння,

знаходження синонімів та антонімів.

2. Розвиток розуміння мови. Розуміння мови є важливою складовою комунікативних навичок дитини. Порушення розуміння можуть призводити до труднощів у сприйнятті інформації і взаємодії з іншими людьми.

Для розвитку розуміння мови важливо впроваджувати нові слова поступово, з поступовим ускладненням мовних конструкцій. Спочатку вчать прості питання і відповіді, потім переходять до складніших конструкцій, таких як «чому?», «як?», «що?» та ін.

Використання предметів і карток – дитині можна показувати предмети, що відповідають на її запитання. Наприклад, логопед дає дитині картки з предметами та запитує: «Що це?» або «Де м'яч?», що допомагає розвивати зв'язок між словом і об'єктом.

Інтерактивні вправи, наприклад, «Що відбувається?», де дитина повинна описати дії персонажів або предметів на картинках, таким чином розвиваючи вміння розуміти зміст мови та обробляти інформацію.

Запитання та відповіді: регулярні запитання з боку логопеда допомагають дитині освоювати різні варіанти розуміння ситуацій і навчитися вибирати правильні відповіді. Це можуть бути запитання на зразок «Що робить собака?» або «Що сталося з яблуком?».

3. Робота над зв'язним мовленням. Зв'язне мовлення у дітей із порушеннями інтелекту є однією з найбільших проблем, адже часто вони не можуть виразити свої думки в повному, граматично правильному вигляді.

Побудова простих речень – логопед починає з навчання побудови простих речень, поступово переходячи до більш складних. Перші етапи можуть бути навчанням на основі готових шаблонів, де дитина замінює окремі елементи, наприклад: «Мама любить...», «Я бачу...», «У мене є...».

Упорядкування слів у реченні. Задачі на побудову речень із розсипаних слів допомагають дитині зрозуміти правильний порядок слів та граматичні правила.

Мовленнєві вправи на складання історій. Логопед може давати дитині завдання на складання простих історій або опису ситуацій, використовуючи надані картки чи предмети. Це дозволяє розвивати навички зв'язного мовлення та формулювання думок.

Розвиток монологічного мовлення – з часом, коли дитина вивчить основи зв'язного мовлення, логопед працює над розвитком монологічного мовлення, зокрема навчаючи дитину розповідати про себе, свої враження або описувати події.

Отже, корекційна робота з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку зосереджена на формуванні словникового запасу, розвитку розуміння мови та покращенні зв'язного мовлення. Вона вимагає використання різноманітних методів, таких як ігри, картки, завдання на розпізнавання предметів, побудову речень та складання історій. Індивідуальний підхід та поступове ускладнення завдань допомагають дітям із інтелектуальними порушеннями поступово розвивати мовленнєві навички та адаптуватися до соціального середовища.

2. Особливості роботи з дітьми з РАС: розвиток комунікативних навичок, використання альтернативної комунікації.

Робота з дітьми з розладами аутистичного спектру (РАС) має свої специфічні особливості, адже ці діти можуть мати труднощі з вербальною та невербальною комунікацією, соціальною взаємодією та поведінкою. Основними завданнями логопедичної роботи є розвиток комунікативних навичок, а також використання альтернативних і додаткових методів комунікації, що можуть допомогти дітям взаємодіяти з навколишнім світом.

1. **Розвиток комунікативних навичок.** Діти з РАС часто мають проблеми з комунікацією, зокрема, з ініціюванням та підтримкою розмови. Логопедична робота з такими дітьми спрямована на розвиток здатності до комунікації через різноманітні вправи, інтервенції та методи.

Для розвитку комунікаційних навичок важливо використовувати структуровані методи, які допомагають дитині зрозуміти, як можна ініціювати взаємодію та реагувати на сигнали інших людей. Це можуть бути системи візуальних підказок, розклади, ілюстрації.

Робота над невербальною комунікацією, адже багато дітей з РАС мають обмежену здатність виражати свої емоції та наміри через міміку, жестики або зоровий контакт. Логопед може працювати над розвитком цих навичок через спеціальні вправи, наприклад, ігри з мімікою, вивчення жестів, інтерпретацію виразів обличчя.

Навчання комунікаційним соціальним навичкам: спеціальні вправи допомагають дитині освоїти основні соціальні навички, такі як привітання, прощання, запитання та відповіді, прохання про допомогу. Вони важливі для інтеграції дитини в соціальне середовище.

Інтерактивні ігри, що заохочують дітей до спільних дій, є ефективними для розвитку навичок комунікації. Це можуть бути ігри з використанням іграшок або ролей, в яких дитина вчиться слухати, відповідати, ставити питання та брати участь у розмові.

2. **Використання альтернативної комунікації.** Для дітей з РАС, у яких є значні мовленнєві порушення або відсутність мови, можуть застосовуватись альтернативні та додаткові методи комунікації, які дозволяють виражати свої думки та потреби без вербальної мови.

Один з найпоширеніших методів альтернативної комунікації – це використання жестів та знаків, таких як систему жестів для дітей з аутизмом. Логопеди можуть навчитись дітям базових жестів, що допомагають їм передавати прості ідеї та бажання. Для дітей з обмеженими мовними можливостями використовуються картки або таблички з зображеннями, на яких позначено різні предмети, дії, емоції тощо. Дитина вказує на картку або піднімає її, щоб виразити свою думку або потребу.

Використання електронних пристроїв або спеціальних додатків для дітей з РАС може бути дуже ефективним. Це можуть бути пристрої, які дозволяють дітям вибирати зображення або слова, які проголошуються пристроєм. Такі пристрої можуть значно полегшити взаємодію дитини з оточенням.

У разі труднощів у вербальному вираженні своїх думок діти з РАС можуть навчатися використовувати малювання або графічні зображення для вираження емоцій або бажань.

Системи обміну картками дозволяють дітям вибирати картки з конкретними зображеннями (наприклад, картки з їжею, предметами, діяльністю), щоб вказати на свою потребу чи бажання. Це допомагає дітям зрозуміти, як використовувати зображення як засіб комунікації.

3. Застосування поведінкових та когнітивних методів. Терапія поведінковими методами: Одним із основних методів роботи з дітьми з РАС є поведінкова терапія (наприклад, АВА-терапія), яка включає формування позитивних соціальних навичок і комунікації через нагородження та повторення.

Когнітивно-поведінкові підходи – ці методи також можуть бути корисними для дітей з РАС, оскільки вони фокусуються на покращенні когнітивних навичок, таких як розуміння причинно-наслідкових зв'язків, а також навчання соціальних норм через рольові ігри та симуляції.

Отже, робота з дітьми з розладами аутистичного спектру потребує комплексного підходу, який включає розвиток комунікаційних навичок через вербальні та невербальні методи. Важливо використовувати різноманітні стратегії, такі як альтернативна комунікація (жести, картки, комунікаційні пристрої) та структуровані методи навчання, для забезпечення максимального розвитку мовлення та соціальної інтеграції дитини.

3. Корекція мовлення при ДЦП: нормалізація дихання, постановка звуків, розвиток мовленнєвого апарату.

Корекція мовлення у дітей з церебральним паралічем (ДЦП) є важливою складовою частиною реабілітаційного процесу, оскільки порушення рухових функцій і координації можуть призводити до значних проблем з мовленнєвим апаратом, артикуляцією та диханням. Корекційна робота повинна бути комплексною і спрямована на нормалізацію дихання, постановку звуків та розвиток мовленнєвого апарату.

1. Нормалізація дихання. У дітей з ДЦП часто спостерігаються проблеми з диханням, зокрема з правильним використанням дихальної мускулатури для вимови звуків. Важливим завданням є відновлення нормального дихання, яке є основою для чіткої артикуляції та емоційного виразу через мову. Для розвитку правильного дихання використовуються спеціальні вправи, спрямовані на розвиток глибокого і ритмічного дихання. Одним із методів є вправи на глибоке вдихання через ніс і повільний видих через рот. Це допомагає дитині навчитися контролювати своє дихання під час мовлення. Діти з ДЦП часто мають слабкість в діафрагмі, тому навчання глибокому диханню через живіт може бути корисним. Це дозволяє оптимізувати процес мовлення, оскільки правильне дихання дає можливість довго та чітко вимовляти слова. Для нормалізації дихання важливо працювати з м'язами шиї, грудної клітки і живота. Логопед може проводити вправи для розслаблення цих м'язів, що дозволяє полегшити процес дихання

під час мовлення.

2. Постановка звуків. У дітей з ДЦП часто є труднощі в постановці звуків через порушення координації та моторики артикуляційних органів. Корекційна робота з постановки звуків повинна враховувати індивідуальні особливості дитини, рівень порушень і її можливості. Спочатку важливо працювати з найбільш доступними для постановки звуками, такими як «м», «п», «б», «с». Логопед допомагає дитині навчитися правильно розташовувати артикуляційні органи, наприклад, піднімати язик до верхнього піднебіння для вимови звука «с». Важливим етапом корекційної роботи є тренування кожного звука через повторення на різних рівнях складності: спочатку ізольовано, потім у складі складів, слів і речень. Дитина повинна повторювати звуки багато разів для закріплення навички. У дітей з ДЦП часто спостерігаються проблеми з моторикою артикуляційних органів, тому робота над розвитком тонусу губ, язика та щелепи є важливою складовою корекційної роботи. Логопед може застосовувати спеціальні вправи для розвитку моторики м'язів обличчя і рота. У деяких випадках корекція звуків може здійснюватися за допомогою спеціальних пристроїв, які допомагають контролювати і стабілізувати артикуляційний апарат.

3. Розвиток мовленнєвого апарату. Діти з ДЦП мають порушення в розвитку мовленнєвого апарату через обмежену рухливість м'язів. Це може включати проблеми з чітким вимовлянням звуків, а також з розвитком ритму мовлення. Логопед проводить вправи для розвитку м'язів обличчя та рота, які задіяні в артикуляції. Це можуть бути різні вправи на рухи губами, язиком, щелепою, наприклад, здування повітря через губи, мовний «вакуум», прокачування повітря через рот тощо. Одним із основних аспектів є тренування рухів мови, які необхідні для правильного вимовляння звуків. Логопед допомагає дитині скоординувати рухи губ, язика і щелепи, що важливо для правильного мовлення.

Використання дзеркал, карток із зображенням артикуляційних позицій, спеціальних ігор для розвитку артикуляції може значно полегшити процес навчання і зробити його більш доступним і цікавим для дитини.

Важливо, щоб батьки брали активну участь у процесі корекційної роботи. Логопед може навчити їх проводити вправи вдома, підтримуючи процес навчання і розвиток мовлення на кожному етапі.

Корекційна робота з дітьми з ДЦП включає цілий ряд вправ і методик, спрямованих на нормалізацію дихання, постановку звуків і розвиток мовленнєвого апарату. Застосування індивідуального підходу, використання спеціальних вправ і засобів допомоги значно покращує якість мовленнєвого розвитку дітей з церебральним паралічем, сприяючи їхньому соціальному та психологічному розвитку.

4. Робота з дітьми із ЗПР: активізація мовленнєвої діяльності, розвиток когнітивних функцій.

Робота з дітьми із затримкою психічного розвитку (ЗПР) потребує особливого підходу, оскільки у таких дітей спостерігаються труднощі в

когнітивному, мовленнєвому та соціальному розвитку. Одним із основних завдань є активізація мовленнєвої діяльності та розвиток когнітивних функцій, таких як пам'ять, увага, мислення, а також здатність до навчання і адаптації в соціальному середовищі.

1. Активізація мовленнєвої діяльності. У дітей із ЗПР часто спостерігаються затримки в розвитку мовлення, що може проявлятися в обмеженому словниковому запасі, порушеннях граматичної правильності мовлення, а також у труднощах з розумінням складних мовних конструкцій.

Основні методи роботи для активізації мовленнєвої діяльності:

1) розширення словникового запасу, логопедична робота має на меті навчити дітей новим словам, фразам, термінам через різноманітні вправи, ігри та дидактичні матеріали. Важливо акцентувати увагу на функціональному використанні нових слів у різних ситуаціях, що допомагає розширити мовні можливості дитини;

2) постановка правильних мовленнєвих навичок, оскільки для дітей з ЗПР характерні труднощі в артикуляції, тому важливо працювати над чіткістю вимови звуків, формуванням граматичних структур, побудовою правильної синтаксичної побудови речень;

3) одним із важливих аспектів є навчання дитини побудові зв'язних і зрозумілих висловлювань. Логопед може використовувати вправи для покращення когерентності мовлення, наприклад, складання простих розповідей, використовуючи картинки або ілюстрації;

4) підтримка в розвитку діалогічного мовлення, за допомогою рольових ігор, ситуаційних вправ і бесід можна допомогти дітям навчитися вести прості діалоги, реагувати на запитання, формулювати відповіді.

2. Розвиток когнітивних функцій. Когнітивні функції, такі як пам'ять, увага, спостережливість та мислення, є важливими для успішного мовленнєвого розвитку і навчання дитини з ЗПР. Корекційна робота повинна включати вправи для розвитку цих функцій.

Діти з ЗПР часто мають труднощі з запам'ятовуванням нової інформації, тому для розвитку пам'яті використовуються спеціальні вправи, які допомагають дитині запам'ятовувати слова, короткі речення, історії. Ігри на повторення, картки з малюнками і словами можуть бути корисними для тренування пам'яті.

Важливо навчити дитину концентрувати увагу на завданнях і зберігати її протягом певного часу. Для цього використовуються вправи на тренування уваги, такі як знаходження відмінностей на картинках, запам'ятовування послідовності дій, виконання простих завдань на спостережливість.

Розвиток мислення передбачає навчання дітей аналізувати та синтезувати інформацію. Для цього застосовуються вправи на класифікацію предметів, порівняння, вибір між кількома варіантами, а також завдання на логічне мислення.

Для розвитку когнітивних функцій важливо формувати у дітей позитивне ставлення до навчання. Створення мотивації через цікаві ігри, розповіді та завдання, які підвищують інтерес до навчального процесу, може

значно полегшити роботу над розвитком когнітивних функцій.

3. Інтеграція мовленнєвих та когнітивних вправ. Активізація мовленнєвої діяльності та розвиток когнітивних функцій не мають бути ізольованими процесами. Вони повинні інтегруватися в єдиний процес навчання:

Комплексні вправи, наприклад, можна використовувати вправи, які одночасно тренують мовлення та когнітивні функції, такі як запам'ятовування коротких віршів, пошук відповідей на запитання за прочитаним текстом, складання історій на основі картинок, що дозволяє розвивати не лише мовлення, а й мислення та пам'ять.

Ігрові методи, використання ігор є важливим інструментом в роботі з дітьми з ЗПР. Ігри можуть бути спрямовані на розвиток різних когнітивних функцій (уваги, пам'яті, мислення), а також на стимулювання мовленнєвої діяльності через взаємодію з іншими дітьми чи дорослими.

Корекційна робота з дітьми із ЗПР має на меті комплексний підхід, який включає активізацію мовленнєвої діяльності та розвиток когнітивних функцій. Важливо застосовувати індивідуальний підхід до кожної дитини, оскільки ступінь затримки психічного розвитку може варіюватися. Логопед має створювати сприятливі умови для розвитку мовлення, пам'яті, уваги та мислення, що дозволяє дитині адаптуватися до навчання та соціального середовища.

Запитання та завдання для самостійної роботи:

1. Як формується словниковий запас у дітей із порушеннями інтелекту?
2. Які методи використовуються для розвитку розуміння мови у дітей з інтелектуальними порушеннями?
3. Як здійснюється робота над зв'язним мовленням у дітей з порушеннями інтелекту?
4. Як розвиваються комунікативні навички у дітей з РАС, і яке значення має альтернативна комунікація?
5. Які методи корекції мовлення застосовуються при ДЦП, зокрема для нормалізації дихання та постановки звуків?
6. Як активізується мовленнєва діяльність у дітей із ЗПР, і які підходи використовуються для розвитку когнітивних функцій?

Рекомендована література: [2, 5, 7, 8; 1, 4, 7, 12, 15, 16, 19, 20, 24, 26, 29]

Змістовий модуль II

Методи, організація та перспективи логопедичної роботи з дітьми із психофізичними вадами

Тема 6. Техніки та інструменти логопедичної роботи

План

1. Використання логопедичних тренажерів та програмного забезпечення.
2. Ігрові методики в корекційній роботі.
3. Дихальна гімнастика і артикуляційні вправи.
4. Альтернативні методи комунікації (жестова мова, піктограми, комунікатори).
5. Техніки сенсорної інтеграції для покращення сприйняття дитиною зовнішніх стимулів.

***Ключові слова:** логопедичні тренажери, ігрові методики, сенсорна інтеграція, альтернативні методи комунікації, жестова мова, піктограми, комунікатори.*

1. Використання логопедичних тренажерів та програмного забезпечення.

Використання логопедичних тренажерів та програмного забезпечення є важливим інструментом у сучасній логопедичній практиці, оскільки дає можливість індивідуалізувати навчання та зробити його більш ефективним, цікавим і доступним для дітей з різними мовленнєвими порушеннями. Сучасні технології дозволяють значно розширити можливості корекційної роботи, підвищити мотивацію дітей і зробити навчання більш інтерактивним.

1. Логопедичні тренажери — це спеціалізовані пристрої або програми, розроблені для тренування різних аспектів мовлення, таких як артикуляція, фонематичний слух, граматики, лексика, розуміння та продукція мови.

Тренажери можуть бути адаптовані до рівня розвитку дитини, забезпечуючи персоналізоване навчання. Використання ігрових елементів (балів, рівнів, досягнень) сприяє підвищенню мотивації дитини. Логопедичні тренажери пропонують широкий спектр вправ, що дозволяє зосередитися на різних мовленнєвих проблемах, таких як звуковимови, інтонація, словниковий запас і граматичні конструкції. Програмне забезпечення може автоматично відстежувати прогрес дитини, дозволяючи логопеду коригувати стратегії навчання в залежності від результатів.

Приклади тренажерів:

1) артикуляційні тренажери, використовуються для корекції вимови окремих звуків. Вони можуть включати візуальні та аудіо інструкції для дітей, які показують, як правильно розташовувати язик, губи, що важливо для правильного вимовляння звуків;

2) фонематичні тренажери – допомагають розвивати здатність дитини до розрізнення звуків, що необхідно для розвитку фонематичного слуху.

Вони можуть включати вправи на сортування звуків, виявлення помилок в словах, визначення схожих чи відмінних звуків;

3) граматичні тренажери направлені на формування правильних граматичних конструкцій. Вони допомагають дітям засвоїти правила утворення часів, відмінків, правильне використання артиклів та прийменників.

2. Програмне забезпечення, що спеціалізується на логопедичних заняттях, включає в себе інтерактивні платформи, додатки та комп'ютерні програми, які використовуються для розвитку мовлення дітей. Це можуть бути як платні програми, так і безкоштовні ресурси в Інтернеті.

Завдяки інтерактивним елементам (голосовим підказкам, анімаціям, відео) програми зроблені більш цікавими та зрозумілими для дітей. Програми можуть включати вправи на повторення та практичне застосування мовленнєвих навичок. Багато програм дозволяють налаштувати вправи для роботи з певними порушеннями мовлення (артикуляція, вимова, слух, розвиток граматики, словниковий запас). Завдяки мобільним додаткам, діти можуть тренуватися вдома, що дає додаткові можливості для корекційної роботи між заняттями з логопедом.

Приклади програмного забезпечення:

– Articulation Station – програма для тренування артикуляції та вимови звуків. Вона включає вправи на різних етапах: від окремих звуків до складних речень;

– Language Therapy – програма, яка сприяє розвитку мовлення у дітей із мовленнєвими порушеннями, зокрема, для формування словникового запасу, граматичних конструкцій та розвитку мови в цілому;

– Speech Blubs – додаток, що використовує відеоінструкції для навчання правильній вимові та розвитку мовленнєвих навичок у дітей з порушеннями мовлення;

– Tactus Therapy – серія додатків для розвитку мовлення, включаючи артикуляцію, граматику, лексику і когнітивні навички.

Використання логопедичних тренажерів і програмного забезпечення має декілька позитивних ефектів: підвищення інтересу до занять, завдяки інтерактивним елементам діти більше залучаються до навчання, що сприяє покращенню їхніх навичок; швидка корекція помилок – програми дають можливість дитині швидко виправити помилки, що допомагає закріпити правильні мовленнєві навички; підвищення доступності – програми та тренажери дозволяють проводити заняття в будь-який час і в будь-якому місці, що особливо важливо для дітей, які мають обмежений доступ до традиційних логопедичних послуг.

Отже, логопедичні тренажери та програмне забезпечення є важливим доповненням до традиційних методів корекції мовлення, дозволяючи здійснювати індивідуальний підхід до роботи з дітьми з різними порушеннями. Вони забезпечують ефективну підтримку розвитку мовлення, розширюють можливості для самостійних занять і є важливим інструментом для логопедів у корекційній роботі.

2. Ігрові методики в корекційній роботі.

Ігрові методики в корекційній роботі є ефективним інструментом для розвитку мовлення, соціальних навичок та когнітивних функцій у дітей з психофізичними вадами. Ігри створюють мотиваційну атмосферу для навчання, що сприяє активній участі дітей.

Ігри сприяють розвитку артикуляції, граматичних навичок і соціальних функцій. Вони підвищують мотивацію, адаптовані під потреби дитини та сприяють розвитку соціальних навичок.

Типи ігор для корекційної роботи: артикуляційні ігри: «Звуковий зоопарк», «Веселка звуків»; лексичні та граматичні ігри: «Слова на букву», «Картки з картинками»; ігри на розвиток уваги та пам'яті: «Склади картинку», «Запам'ятай і повтори»; соціальні ігри: «Рольові ігри», «Інтерпретація емоцій»; ігри на розвиток моторики: «Будуємо разом», «Перешкоди».

Ігри адаптуються до потреб дітей з порушеннями слуху, зору, РАС та ДЦП, сприяючи розвитку відповідних навичок. Вони стимулюють активність, знижують стрес, розвивають творчість та уяву, а також допомагають дитині комфортно адаптуватися до соціуму.

Отже, ігрові методики є потужним інструментом у корекційній роботі, забезпечуючи всебічний розвиток дітей.

3. Дихальна гімнастика і артикуляційні вправи.

Дихальна гімнастика та артикуляційні вправи — важливі методи корекційної роботи, які сприяють розвитку мовлення та покращенню артикуляції у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку чи психофізичними вадами. Ці методи зосереджуються на вдосконаленні дихання та артикуляційного апарату, що допомагає дітям правильно формулювати звуки і слова, а також сприяє загальному розвитку мови.

1. Дихальна гімнастика є основою для формування правильного дихання, що є важливим для мовленнєвого розвитку. Вона сприяє зміцненню м'язів дихального апарату та покращенню координації дихання і мовлення.

Основні вправи: «На носик»: вдих через ніс, видих через рот; «Дмухання в трубочку»: видих через трубочку для розвитку правильного видиху; «Вдих через ніс — видих через рот»: спокійне, контрольоване дихання; «Повітряна кулька»: вдих через ніс, видих як при надуванні кульки.

2. Артикуляційні вправи – ці вправи допомагають розвивати м'язи артикуляційного апарату (губ, язика, щік, піднебіння) і покращити вимову.

Основні вправи: для губ: «Смоктяння пальця», «Шмель», «Поцілунок»; для язика: «Язик на небо», «Язик-ліхтарик», «Язик із боку в бік»; для щік: «Набираємо повітря», «Лопаємо кульки».

3. Спільна робота дихальної гімнастики та артикуляційних вправ. Поєднання цих методів дає кращі результати: після дихальних вправ переходять до артикуляційних, допомагаючи дитині контролювати дихання і працювати над правильними звуками.

Переваги дихальної гімнастики і артикуляційних вправ: покращення вимови; розвиток мовленнєвого апарату; зниження стресу та тривожності;

цілісний розвиток дитини. Ці методи сприяють не тільки розвитку мовлення, а й покращенню психоемоційного стану дітей.

4. Альтернативні методи комунікації (жестова мова, піктограми, комунікатори).

Альтернативні методи комунікації — це спеціальні методи, що допомагають людям з обмеженими можливостями у мовленні, слуханні або інтелектуальному розвитку ефективно взаємодіяти з оточенням. Це особливо важливо для дітей з порушеннями мовлення, слуху, психофізичними вадами, оскільки дозволяє їм виражати свої думки, емоції та потреби, тим самим сприяючи їх розвитку.

1. Жестова мова. Вона є важливим засобом комунікації для людей з порушеннями слуху, включаючи дітей з глухотою або тяжкими порушеннями слуху. Базується на використанні жестів, міміки та рухів тіла замість звичних усних слів. Дозволяє активно брати участь в соціальному житті, може бути основним способом вираження для тих, хто не може говорити.

2. Піктограми — це візуальні символи або зображення, які використовуються для передачі певних ідей чи понять. Вони зручні для дітей з порушеннями мовлення або інтелектуальними труднощами. Легко сприймаються завдяки простоті та образності. Допомагають дітям виражати свої думки без словесної мови.

3. Комунікатори — це пристрої або програми, що дозволяють людям, які не можуть говорити, використовувати технології для комунікації. Вони можуть бути простими або складними, включаючи функції голосового синтезу або текстових екранів. Дає можливість дітям виражати свої бажання, емоції та потреби. Розширює мовленнєві можливості за допомогою технологій.

Використання альтернативних методів у корекційній роботі — ці методи сприяють інтеграції дітей в соціум, забезпечують можливість для самовираження та допомагають зменшити бар'єри у комунікації. Вони є важливою частиною корекційної роботи з дітьми з мовленнєвими або слуховими порушеннями. Сприяють зниженню психологічних бар'єрів і полегшення соціалізації; підвищенню мотивації дітей до навчання та розвитку.

Загалом, альтернативні методи комунікації є важливими інструментами для дітей з порушеннями мовлення та слуху, сприяючи їх повноцінній соціалізації та розвитку. Це дозволяє дітям не лише виражати себе, але й активно брати участь у соціальних процесах, що є важливим для їхнього емоційного та когнітивного розвитку.

5. Техніки сенсорної інтеграції для покращення сприйняття дитиною зовнішніх стимулів.

Техніки сенсорної інтеграції мають велике значення для дітей з порушеннями розвитку, оскільки сприяють покращенню їх здатності сприймати і організовувати сенсорні стимули з навколишнього світу. Вони не тільки допомагають зберегти фізичний розвиток, але й підтримують

психоемоційний стан дитини, даючи можливість знизити стрес і полегшити адаптацію до різних середовищ.

Огляд основних технік:

1. Сенсорні вправи стимулюють всі органи чуття, включаючи слух, зір, дотик і запахи.

2. Вправи з рівновагою та координацією розвивають моторні навички та здатність реагувати на зміни оточення.

3. Аудиторна інтеграція допомагає дітям краще сприймати та обробляти слухову інформацію.

4. Тактильні вправи важливі для розвитку чутливості до різних текстур і відчуття.

5. Просторова орієнтація та глибоке чуття допомагають дитині краще усвідомлювати своє тіло в просторі та покращити рухову активність.

6. Візуальна інтеграція допомагає поліпшити здатність до сприйняття кольору, форми і руху.

7. Підігріті та охолоджуючі техніки стимулюють рецептори через температуру.

8. Медитація та релаксація дозволяють знизити рівень стресу та покращити емоційну стабільність дитини.

Ці методи використовуються в корекційних заняттях, під час яких діти вчаться адаптуватися до оточуючого світу та досягати більших успіхів у розвитку як фізичному, так і когнітивному.

Запитання та завдання для самостійної роботи:

1. Як логопедичні тренажери та програмне забезпечення можуть бути використані в корекційній роботі з дітьми з психофізичними вадами?

2. Які ігрові методики ефективні для корекції мовленнєвих порушень у дітей?

3. Яка роль дихальної гімнастики та артикуляційних вправ у мовленнєвому розвитку дітей з порушеннями?

4. Як альтернативні методи комунікації (жестова мова, піктограми, комунікатори) можуть допомогти дітям з порушеннями мовлення?

5. Які техніки сенсорної інтеграції використовуються для покращення сприйняття зовнішніх стимулів дитиною?

Рекомендована література: [1, 3, 4, 6, 9; 2, 3, 6, 11, 13, 22, 29]

Тема 7. Організація логопедичної допомоги при порушеннях психофізичного розвитку

План

1. Розробка індивідуальної корекційної програми відповідно до типу порушення (наприклад, затримка психічного розвитку, РАС, ДЦП).
2. Індивідуальний підхід і реалізація потенціалу дитини.
3. Визначення коротко- і довгострокових цілей корекції.
4. Форми організації логопедичної роботи (індивідуальні, групові, інтегровані заняття).

***Ключові слова:** індивідуальна корекційна програма, індивідуальний підхід, коротко- і довгострокові цілі корекції, індивідуальні, групові, інтегровані заняття.*

1. Розробка індивідуальної корекційної програми відповідно до типу порушення (наприклад, затримка психічного розвитку, РАС, ДЦП).

Розробка індивідуальної корекційної програми для дітей з різними порушеннями розвитку (ЗПР, РАС, ДЦП) є важливим етапом корекційно-розвиткової роботи. Програма має враховувати індивідуальні особливості дитини та бути спрямованою на розвиток мовленнєвих, когнітивних, соціальних і моторних навичок.

Затримка психічного розвитку (ЗПР) вимагає стимулювання когнітивних функцій, активізації мовленнєвої діяльності, покращення емоційної стійкості. Основне завдання – розвиток мовлення, уваги, пам'яті, абстрактного мислення, моторики. Методи: ігрові методи, діалогічне мовлення, сенсорні вправи.

Індивідуальна корекційна програма для дітей з РАС спрямована на покращення комунікації, соціальних навичок та здатності адаптуватися до різних ситуацій. Її завдання – формування комунікативних навичок, альтернативна комунікація, розвиток соціальних навичок. Методи: ігрові методи, структуроване навчання (TEACCH), моделювання ситуацій.

Мета індивідуальної корекційної програми для дітей з церебральним паралічем (ДЦП) – покращити моторні функції, мовлення та загальну функціональну здатність. Основне завдання – розвиток координації рухів, гнучкості, мовленнєвих навичок. Методи: логопедичні та фізіотерапевтичні вправи, дихальні гімнастики, масаж.

Загальні принципи розробки індивідуальної корекційної програми: оцінка рівня розвитку, індивідуальний підхід, гнучкість програми, спільна робота з батьками.

Корекційна програма допомагає дітям з різними порушеннями розвитку розвивати свої можливості та досягати прогресу в різних сферах.

2. Індивідуальний підхід і реалізація потенціалу дитини.

Індивідуальний підхід в роботі з дітьми, особливо з тими, хто має психофізичні порушення, є основою для максимально ефективного розвитку

їх потенціалу. Такий підхід дозволяє врахувати особливості кожної дитини, її інтереси, сильні сторони, а також специфічні потреби, пов'язані з порушеннями. Основна мета індивідуального підходу — забезпечити всебічний розвиток дитини, створити оптимальні умови для її навчання, розвитку мовлення, соціальних навичок і самостійного функціонування.

Ключові принципи індивідуального підходу:

1. Оцінка потенціалу та потреб дитини – визначення сильних та слабких сторін дитини, зокрема в мовленнєвому розвитку, когнітивних функціях, моторних навичках, емоційній сфері; врахування фізичних, інтелектуальних, соціальних і психологічних особливостей розвитку.

2. Індивідуалізація навчання та корекційної роботи – розробка навчальних програм, що відповідають рівню розвитку дитини, її здібностям і інтересам; використання диференційованих методів та матеріалів для забезпечення максимального засвоєння знань та навичок; створення індивідуальних завдань, які сприяють досягненню оптимальних результатів, враховуючи темп і спосіб навчання дитини.

3. Гнучкість і адаптація підходів. Постійне коригування корекційних заходів залежно від прогресу дитини, це включає адаптацію методів і форм роботи, зміни в плануванні корекційних завдань; урахування емоційного стану дитини, її реакцій на різні види діяльності для коригування підходів.

4. Підтримка розвитку соціальних навичок. Робота над розвитком соціальних навичок та комунікаційних здібностей, особливо для дітей з аутистичними розладами, порушеннями інтелекту чи іншими соціальними труднощами; використання групових занять, рольових ігор, практичних ситуацій для навчання взаємодії з однолітками та дорослими.

5. Спільна робота з батьками та іншими фахівцями. Тісна взаємодія з батьками дитини для забезпечення узгодженості роботи в умовах дому та закладу освіти. Співпраця з іншими фахівцями (психологами, медичними працівниками, педагогами), щоб створити єдину стратегію розвитку дитини.

6. Розвиток когнітивних функцій та саморегуляції. Робота над розвитком уваги, пам'яті, мислення, уяви, самоконтролю, використання вправ на розвиток критичного мислення, планування діяльності, пошук рішень.

7. Адаптація середовища. Створення середовища, яке сприяє розвитку дитини, зручного для її інтересів і потреб. Це включає використання спеціалізованих матеріалів, технічних засобів, корекційних програм та апаратів.

8. Розвиток емоційної сфери. Робота з емоціями дитини, розвиток її здатності до самовираження, управління емоціями, формування здорових емоційних реакцій на стресові ситуації. Використання ігор та арт-терапії для допомоги дитині виражати свої емоції в безпечний і конструктивний спосіб.

Реалізація потенціалу дитини через мотивування і заохочення. Позитивна підтримка, похвала, визнання досягнень дитини навіть у малих кроках допомагають їй розвивати впевненість у своїх силах. Створення умов для розвитку самостійності, прийняття рішень, виконання завдань без сторонньої допомоги. Застосування методів сенсорної інтеграції, спеціальних навчальних програм, програмного забезпечення для розвитку когнітивних навичок, а також інтерактивних ігор для підтримки інтересу дитини до навчання.

Таким чином, індивідуальний підхід дозволяє не лише враховувати особливості розвитку кожної дитини, а й забезпечити ефективну роботу по реалізації її потенціалу в усіх сферах — від розвитку мовлення до соціальної адаптації та фізичної активності.

3. Визначення коротко- і довгострокових цілей корекції.

Короткострокові та довгострокові цілі корекційної роботи – це важливі етапи, що допомагають у визначенні напрямків і стратегії роботи з дитиною.

Короткострокові цілі – ці цілі ставляться на короткий період (від кількох днів до кількох місяців) і орієнтовані на досягнення конкретних, досяжних результатів у межах одного етапу корекції. Вони мають бути реалістичними і вимірними. Приклад короткострокових цілей: 1. Покращити артикуляцію конкретних звуків. 2. Розширити словниковий запас на певну кількість нових слів (наприклад, 5-10 слів на тиждень). 3. Розвинути увагу на рівні 15-20 хвилин під час заняття. 4. Досягти певного рівня граматичної правильності у простих реченнях. 5. Покращити взаємодію з однолітками у соціальних ситуаціях.

Довгострокові цілі – спрямовані на загальний прогрес дитини протягом тривалого часу (від кількох місяців до року і більше). Вони мають стратегічний характер і орієнтовані на комплексний розвиток дитини, враховуючи всі аспекти її розвитку (мовлення, когнітивні, соціальні та емоційні навички). Приклад довгострокових цілей: 1. Досягнення достатнього рівня мовленнєвого розвитку для успішного спілкування в закладі освіти та в побуті. 2. Розвиток самостійності в навчанні та виконанні завдань. 3. Поліпшення соціальної адаптації в колективі, розвиток комунікативних навичок. 4. Формування грамотного письма і читання (для дітей з порушеннями письма). 5. Створення основ для саморегуляції емоцій і поведінки.

Короткострокові цілі дозволяють досягти помітних результатів у процесі корекції і створюють основу для руху до довгострокових цілей. Довгострокові цілі визначають загальний напрямок і можуть коригуватися залежно від прогресу дитини.

4. Форми організації логопедичної роботи (індивідуальні, групові, інтегровані заняття).

Форми організації логопедичної роботи визначаються залежно від потреб дитини, характеру порушення та специфіки корекційної роботи. Існують кілька основних форм, кожна з яких має свої переваги та підходи для ефективного розвитку мовлення у дітей із психофізичними вадами.

1. Індивідуальні заняття — це форма роботи, при якій логопед працює з однією дитиною. Цей підхід дозволяє максимально адаптувати навчальний процес до потреб конкретної дитини.

Перевагами індивідуальних занять є те, що вони забезпечують максимальну увагу до дитини, врахування її особливостей та потреб; швидке коригування прогресу дитини, можливість коригувати завдання та темп роботи в залежності від успіхів; надають можливість роботи з дітьми, які мають серйозні порушення мовлення або інші складнощі, що потребують

індивідуального підходу.

До недоліків слід віднести зменшення соціальної взаємодії з однолітками; більші витрати часу та ресурсів для одного педагога.

2. Групові заняття передбачають роботу з кількома дітьми одночасно. Вони застосовуються, коли діти мають подібні порушення, але можуть відрізнятися за ступенем тяжкості.

Переваги: соціальна взаємодія – діти мають можливість спілкуватися, працювати в групі, що сприяє розвитку комунікативних навичок; економія часу – логопед може працювати з кількома дітьми одночасно, що є зручним при плануванні навчання; мотивація – діти часто мотивуються результатами групових досягнень.

Недоліки: більш загальний підхід, який може не враховувати індивідуальних потреб кожної дитини; можливі відволікання та конкуренція між дітьми, що може заважати прогресу.

3. Інтегровані заняття — це метод, при якому логопед працює разом з іншими спеціалістами (психологами, дефектологами, педагогами) в межах спільної програми. Цей підхід зазвичай застосовується для комплексної корекції та розвитку дітей з різними порушеннями.

Переваги: комплексний підхід до розвитку дитини, що включає не тільки мовленнєвий розвиток, а й розвиток когнітивних, соціальних, емоційних функцій; системний підхід в роботі з усіма аспектами розвитку дитини; можливість інтеграції в загальний освітній процес, що допомагає дитині в майбутньому адаптуватися до умов навчання в школі.

Недоліки: необхідність координації роботи кількох фахівців, що вимагає більше часу та організаційних зусиль; може бути складнощі в адаптації до різних стилів роботи різних спеціалістів.

Вибір форми: індивідуальні заняття підходять для дітей з серйозними мовленнєвими порушеннями або коли потрібен інтенсивний підхід; групові заняття зручні для дітей з подібними порушеннями, де можна працювати в команді, покращуючи комунікативні навички; інтегровані заняття використовуються для дітей, у яких є не тільки мовленнєві проблеми, а й порушення інших сфер розвитку, що вимагають комплексного підходу.

Кожна форма має свої переваги і застосовується в залежності від індивідуальних потреб дітей та умов роботи.

Запитання та завдання для самостійної роботи:

1. Як розробити індивідуальну корекційну програму для дітей із затримкою психічного розвитку, РАС або ДЦП?

2. Як індивідуальний підхід допомагає в реалізації потенціалу дитини з психофізичними вадами?

3. Які коротко- та довгострокові цілі мають бути визначені в корекційній роботі з дітьми з порушеннями розвитку?

4. Які форми організації логопедичної роботи є ефективними для дітей з психофізичними вадами?

Рекомендована література: [3, 4, 9; 2, 13, 17, 18, 21, 27, 29]

Тема 8. Результативність логопедичної роботи при порушеннях психофізичного розвитку

План

1. Оцінка ефективності логопедичної корекції.
2. Моніторинг мовленнєвого розвитку.
3. Формування мовленнєвих умінь та соціальних навичок у дітей із психофізичними вадами.
4. Розробка рекомендацій для подальшої роботи.

***Ключові слова:** оцінка ефективності логопедичної корекції, моніторинг мовленнєвого розвитку, психофізичні порушення, рекомендації для логопедичної роботи.*

1. Оцінка ефективності логопедичної корекції.

Оцінка ефективності логопедичної корекції визначає результативність застосованих методів та форм корекційної роботи для дітей з порушеннями мовлення. Це важливо для коригування стратегії роботи та досягнення бажаних результатів. Основні критерії та методи оцінки:

1. Аналіз досягнення цілей. Оцінка результатів ґрунтується на досягненні короткострокових і довгострокових цілей, визначених на початку процесу. Короткострокові цілі включають розвиток конкретних навичок, довгострокові — загальний мовленнєвий розвиток.

2. Спостереження та моніторинг прогресу. Логопед відстежує зміни в артикуляції, словниковому запасі, граматиці та зв'язному мовленні під час занять.

3. Результати діагностичних тестів. Використання тестів для оцінки фонетичних порушень, семантичного розвитку та граматичних навичок дає кількісні показники прогресу.

4. Залучення батьків та педагогів. Спостереження батьків і педагогів у повсякденному житті дозволяє оцінити соціальну адаптацію дитини та зміни в її спілкуванні.

5. Аналіз самостійної діяльності. Оцінка того, як швидко дитина застосовує навички в реальних ситуаціях, показує прогрес у самостійному виконанні завдань.

6. Використання корекційних методик. Оцінка результативності застосованих методик, таких як ігрові методи, артикуляційні вправи, тренажери.

7. Інтеграція в освітній процес. Оцінюється адаптація дитини до навчального процесу та здатність виконувати шкільні завдання.

Ефективність корекції залежить від індивідуальних особливостей дитини, рівня порушення, методик і участі батьків та педагогів. Комплексний підхід дозволяє об'єктивно оцінити прогрес і коригувати стратегію роботи.

2. Моніторинг мовленнєвого розвитку.

Моніторинг мовленнєвого розвитку — це систематичний процес спостереження, аналізу та оцінки мовленнєвих навичок дитини, що дозволяє відстежувати зміни, визначати прогрес або наявність затримок у розвитку мовлення. Це важливий етап у корекційній роботі, оскільки дозволяє вчасно коригувати стратегії навчання і корекції, а також забезпечує підтримку в досягненні мовленнєвих цілей.

Основні компоненти моніторингу мовленнєвого розвитку:

1. Спостереження за мовленням дитини – регулярне спостереження за мовленнєвими навичками під час спілкування та виконання завдань. Визначення рівня розвитку звуковимови, граматики, словникового запасу, когнітивних функцій, мовленнєвої активності.

2. Документування результатів – ведення карт спостережень або мовленнєвих карт для фіксації змін у мовленнєвому розвитку. Записи, які включають досягнення і проблеми мовлення, рівень залученості дитини.

3. Аналіз мовленнєвих аспектів. Артикуляція: чіткість вимови звуків; фонетика: точність фонематичного слуху; лексика: активний і пасивний словник, якість використання слів; граматики: правильність побудови речень; зв'язне мовлення: здатність будувати логічні розповіді.

4. Використання діагностичних інструментів – використання тестів для оцінки фонематичного слуху, артикуляційних навичок, словникового запасу та граматики.

5. Визначення базового рівня мовленнєвого розвитку – оцінка початкового рівня розвитку мовлення щодо вікових норм для виявлення потреби в корекції.

6. Регулярність і тривалість моніторингу – проводиться регулярно на різних етапах корекційної роботи; враховуються довгострокові зміни.

7. Корекційні корективи на основі результатів моніторингу – визначення ефективних методів корекції та внесення змін до планів занять.

8. Оцінка результатів корекційної роботи. Аналіз досягнень за допомогою моніторингу, визначення потреби в додаткових методах або корекційних заходах.

Методи моніторингу: 1) спостереження – збір даних через спостереження під час заняття чи спілкування; 2) діагностичні тести та опитування – використання тестів для оцінки різних аспектів мовлення; 3) вивчення документів та звітів – оцінка результатів через тестові роботи, спостереження, звіти; 4) робота з батьками та педагогами – залучення батьків і педагогів до моніторингу та отримання зворотного зв'язку.

Важливість моніторингу: допомагає оцінити розвиток мовлення дитини; дозволяє своєчасно коригувати стратегію при відсутності прогресу; забезпечує ефективне планування подальших кроків у роботі.

Моніторинг мовленнєвого розвитку є важливим для індивідуалізації підходу та корекції розвитку мовлення дитини.

3. Формування мовленнєвих умінь та соціальних навичок у дітей із психофізичними вадами.

Формування мовленнєвих умінь та соціальних навичок у дітей із психофізичними вадами є важливим етапом корекційної роботи, оскільки ці навички визначають не лише успіх у навчанні, а й інтеграцію дитини в соціум. Психофізичні порушення можуть значно впливати на розвиток мовлення та соціальних взаємодій, тому корекційні заходи повинні бути спрямовані на підтримку та стимуляцію розвитку цих навичок.

Аспекти формування мовленнєвих умінь та соціальних навичок:

1. Мовленнєві уміння: розвиток словникового запасу: потрібно розширювати активний та пасивний словник дітей через ігрові методики, читання книг і обговорення; граматичні навички: робота над коректною побудовою речень і використанням граматичних форм; фонематичний слух і артикуляція: артикуляційні вправи, дихальна гімнастика, фонематичні тренажери допомагають покращити вимову; зв'язне мовлення: важливо навчити дітей правильно структурувати слова в речення, створювати розповіді, описувати та брати участь у діалогах.

2. Соціальні навички: спільна діяльність: робота в групі допомагає формувати навички співпраці, взаємодії та розв'язання спільних завдань; рольові ігри: ігри, де дитина займає різні ролі, допомагають засвоїти соціальні норми та правила; навички комунікації: розвиток умінь слухати і говорити, ставити питання та відповідати на них; розпізнавання емоцій: навчання розпізнавати емоції у себе та інших, виражати емоції через малюнки або міміку; навички саморегуляції: розвиток емоційної саморегуляції та контролю поведінки через вправи на релаксацію та емоційну розвідку.

3. Індивідуальний підхід. Адаптація методів роботи до потреб дитини, враховуючи тип порушення: слуху, зору, інтелекту або аутизм. Для дітей з порушеннями слуху використовуються тактильні методи, жестова мова або альтернативні комунікаційні системи (піктограми, комунікатори). Для дітей з аутизмом створюється комфортне середовище через структуровані заняття і альтернативні методи комунікації.

4. Методи формування мовленнєвих та соціальних навичок. Ігрові методи – використовуються як індивідуальні, так і групові ігри для розвитку мовлення та комунікації. Техніки сенсорної інтеграції – використовуються вправи, які допомагають дітям з порушеннями сприйняття краще реагувати на зовнішні стимули. Корекційно-розвиткові заняття – вправи на розвиток мовлення і соціальних навичок включають етапи від збільшення обсягу мовлення до формування поведінкових навичок.

Формування мовленнєвих умінь та соціальних навичок у дітей з психофізичними вадами вимагає комплексного підходу, індивідуалізації методів, інтеграції різних видів діяльності та залучення родини. Це забезпечує ефективну адаптацію дитини до соціуму і розвиток її комунікативних здібностей.

4. Розробка рекомендацій для подальшої роботи.

Розробка рекомендацій для подальшої роботи з дітьми з психофізичними вадами вимагає врахування специфіки кожної групи порушень та індивідуальних потреб кожної дитини. Ці рекомендації охоплюють широкий спектр підходів, які сприяють ефективному розвитку дітей з психофізичними вадами. Ось кілька додаткових порад щодо кожного з аспектів:

1. Індивідуалізація корекційної роботи. Регулярне коригування корекційних програм на основі оцінки прогресу важливе для забезпечення персоналізованого підходу. Рекомендується застосовувати адаптовані методи для кожної дитини в залежності від типу порушення та її потреб.

2. Інтеграція спеціалізованих методик. Інтеграція технологій для дітей з порушеннями слуху чи зору може значно покращити їх здатність сприймати інформацію. Включення в програму спеціальних тренажерів, як-от голосові пристрої для розвитку слуху, може стимулювати дитину до активнішої участі.

3. Розвиток соціальних навичок. Важливо поступово збільшувати рівень складності групових завдань, щоб діти навчилися взаємодіяти в різних соціальних контекстах. Додавання елементів ігрових та творчих активностей дозволяє створити більш доступне середовище для розвитку соціальних навичок.

4. Робота з сім'єю. Психологічна підтримка для батьків також важлива, оскільки вони можуть відчувати емоційне навантаження через специфіку роботи з дитиною. Регулярні зустрічі та консультації допомагають батькам відчувати підтримку і розуміти, як краще адаптувати домашнє середовище для розвитку дитини.

5. Моніторинг прогресу. Оцінка ефективності методів повинна включати не тільки об'єктивні, але й суб'єктивні аспекти, такі як емоційний стан дитини, її впевненість у собі. Використання спеціальних програм для запису та аналізу даних дозволяє фахівцям більш точно визначати напрямки для подальшої корекції.

6. Використання технологій. Створення доступних платформ для батьків, що дозволяють слідкувати за прогресом і виконувати корекційні вправи вдома, допомагає зміцнити зв'язок між домашнім і навчальним процесом. Використання програм, що враховують особливості розвитку кожної дитини, робить процес корекції більш інклюзивним.

7. Інтеграція в освітнє середовище. Можна включати різноманітні адаптаційні технології для полегшення процесу інтеграції дітей з особливими потребами в звичайні групи ЗДО і класи ЗОШ. Створення дружнього та підтримуючого середовища в закладах для дітей з психофізичними вадами є ключовим фактором їх успішної соціалізації.

8. Професійний розвиток фахівців. Активна участь у міждисциплінарних тренінгах та конференціях допомагає спеціалістам отримувати нові інструменти та методики для роботи з дітьми. Залучення фахівців з різних сфер дозволяє отримати більш комплексний підхід до розвитку дітей.

9. Психологічна підтримка. Терапевтичні методи, такі як арт-терапія, можуть допомогти дітям виражати свої емоції і відчуття через творчість, що в свою чергу покращує їх психологічний стан. Підтримка самопочуття дитини і батьків має стати невід'ємною частиною процесу корекції.

Впровадження цих методів забезпечить більш ефективний підхід до роботи з дітьми з психофізичними вадами та сприятиме їхньому розвитку в умовах інклюзивного суспільства.

Запитання та завдання для самостійної роботи:

1. Як оцінюється ефективність логопедичної корекції у дітей з психофізичними вадами?
2. Як проводиться моніторинг мовленнєвого розвитку дітей з психофізичними вадами?
3. Які мовленнєві уміння та соціальні навички потрібно формувати у дітей з психофізичними вадами?
4. Як розробити рекомендації для подальшої роботи з дітьми з порушеннями розвитку?

Рекомендована література: [3, 4, 9; 2, 13, 17, 18, 21, 27]

Тема 9. Практичні аспекти логопедичної роботи при порушеннях психофізичного розвитку

План

1. Проведення індивідуальних та групових занять.
2. Ведення документації: складання планів, звітів, журналів спостереження.
3. Робота в умовах інклюзивного середовища.

***Ключові слова:** логопедична робота, порушення психофізичного розвитку, індивідуальні та групові заняття, плани, звіти, журнали спостереження, інклюзивне середовище.*

1. Проведення індивідуальних та групових занять.

Проведення індивідуальних та групових занять є важливою складовою частиною корекційної роботи з дітьми з психофізичними вадами. Кожен тип занять має свої особливості, переваги та методи організації. Цей підхід є надзвичайно ефективним для корекційної роботи з дітьми з психофізичними вадами. Критерії, дотримання яких, можуть підвищити ефективність роботи:

1. Гнучкість і адаптація. Під час індивідуальних занять важливо бути гнучким у підходах і адаптувати методи відповідно до поточного стану дитини. Це дозволяє створити атмосферу підтримки та розуміння. Групові заняття можуть потребувати особливої уваги до динаміки групи, щоб забезпечити комфорт для всіх учасників і уникнути негативних ситуацій через невірноважені темпи розвитку.

2. Моніторинг прогресу. Регулярний моніторинг, що включає спостереження, бесіди, тести і відгуки від дітей та батьків, дозволяє коригувати програми індивідуальних і групових занять. Важливо проводити регулярні оцінки, щоб відслідковувати динаміку змін і адаптувати корекційні методи.

3. Використання інноваційних технологій. Використання цифрових ресурсів, таких як онлайн-платформи, інтерактивні вправи, відеоуроки, може допомогти в організації як індивідуальних, так і групових занять, особливо для дітей, які потребують додаткової мотивації.

4. Підтримка соціалізації. Групові заняття, особливо в малих групах, допомагають дітям краще адаптуватися до соціальних умов, покращуючи їхні взаємодії з однолітками. Однак для дітей, які мають значні труднощі в соціалізації, важливо проводити спеціалізовані заняття, де вони можуть освоювати базові навички спілкування.

5. Співпраця з іншими фахівцями. Тісна співпраця з психологами, педагогами, медичними працівниками допомагає забезпечити комплексний підхід, що максимально враховує всі аспекти розвитку дитини.

Завдяки такому поєднанню індивідуальних і групових занять можна досягти значних результатів у розвитку мовлення, соціальних і когнітивних навичок дітей з психофізичними вадами.

2. Ведення документації: складання планів, звітів, журналів спостереження.

Ведення документації є важливим етапом роботи логопеда, адже це дозволяє організувати та систематизувати інформацію, оцінювати ефективність корекційних заходів, а також забезпечувати правову та методичну підтримку роботи з дітьми.

Основні етапи складання планів, звітів та журналів спостереження:

1. Складання планів роботи. Планування є необхідним етапом у організації логопедичної роботи. Це дозволяє чітко визначити цілі та завдання для кожного заняття або періоду роботи з дитиною.

Основні типи планів:

– Індивідуальний план корекційної роботи — включає цілі, завдання, методи роботи, обрані вправи та дати проведення корекційних заходів.

– План на конкретне заняття — визначає структуру і тривалість кожного етапу заняття, конкретні завдання та методи.

– Річний план роботи — охоплює весь рік, визначаючи основні цілі та завдання для кожного періоду, зокрема підготовчі та корекційні заняття, а також заняття з батьками.

Структура плану: загальна мета роботи на період (рік, семестр); конкретні завдання на кожен етап (розвиток артикуляції, граматики, словникового запасу тощо); методи і форми роботи (індивідуальні заняття, групові, ігрові методи); прогнозований результат та критерії його оцінки.

2. Складання звітів. Звіти є важливою частиною документації, що підсумовує результативність проведених заходів, роботу з дітьми та загальний прогрес у розвитку.

Типи звітів:

– Звіт за результатами корекційної роботи — містить підсумки роботи з дітьми за певний період (місяць, квартал, рік). Він включає дані про досягнуті результати, виконання завдань, використані методи та рекомендації.

– Звіт про виконану роботу — може бути представленим на засіданнях педагогічної ради або в рамках навчальних і методичних комісій.

– Звіт для батьків — описує досягнення дитини, проблеми, з якими вона стикається, та рекомендації для батьків щодо роботи вдома.

Структура звіту:

Вступ — мета і завдання роботи, короткий опис дітей, з якими працювали.

Основна частина — опис проведених заходів, методів і підходів, результати роботи з дітьми.

Висновки — оцінка прогресу, визначення проблемних аспектів і рекомендації для подальшої роботи.

Рекомендації — для батьків, колег чи інших фахівців.

3. Журнал спостереження. Журнал спостереження є основним інструментом для фіксації результатів та динаміки розвитку дитини, а також для відстеження змін у мовленнєвому розвитку.

Основні аспекти ведення журналу:

Дата і час кожного заняття.

Назва заняття (тип заняття, мета, завдання).

Опис прогресу (спостереження щодо мовленнєвого розвитку, поведінки, реакцій дитини).

Примітки та рекомендації для корекційної роботи, зауваження по виконанню завдань.

Важливі елементи: спостереження за дитиною під час занять — запис тих аспектів, над якими потрібно працювати; оцінка мовленнєвого розвитку на кожному етапі (артикуляція, граматики, лексики, зв'язне мовлення); запис зворотного зв'язку: коментарі батьків або колег (логопедів, психологів), якщо це необхідно.

4. Документування результатів корекційної роботи. Документування результатів корекції є важливим для відстеження змін у розвитку дитини. Це включає використання таких методів: складання таблиць для порівняння початкових та кінцевих результатів; аналіз досягнутих цілей: оцінка рівня розвитку мовлення, когнітивних та соціальних навичок, що визначають ефективність логопедичної допомоги; збирання зворотного зв'язку від батьків: оцінка прогресу дитини вдома, коментарі та пропозиції.

Завдяки чітко веденій документації можна оцінити прогрес, внести необхідні корективи у корекційну роботу та забезпечити максимальну ефективність методів і підходів для розвитку дитини.

3. Робота в умовах інклюзивного середовища.

Робота в умовах інклюзивного середовища є важливою складовою процесу корекційної роботи з дітьми з психофізичними вадами. Інклюзія в освіті передбачає створення умов для навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх закладах разом із їхніми однолітками. Це дає дітям можливість отримувати не лише академічні знання, але й соціалізуватися, взаємодіяти з іншими, розвивати комунікативні навички, що є важливим аспектом їхнього розвитку.

Основні принципи роботи в інклюзивному середовищі:

1. Індивідуальний підхід. Урахування індивідуальних особливостей кожної дитини є важливим аспектом роботи в інклюзивному середовищі. Це включає адаптацію навчальних програм, методів навчання та корекції відповідно до потреб дитини. Для дітей із порушеннями слуху, зору, інтелекту або аутизмом можуть бути розроблені спеціалізовані програми, які відповідають їхнім потребам. Використання індивідуальних корекційних планів, що враховують рівень розвитку, особливості мовлення та когнітивні здатності дитини.

2. Співпраця з іншими фахівцями. В умовах інклюзії важливо працювати в тісному контакті з іншими спеціалістами, такими як психологи, дефектологи, соціальні працівники, медичні працівники, а також вчителі загальноосвітніх предметів. Проводиться спільне планування та корекція навчального процесу. Під час проведення занять враховуються рекомендації

інших фахівців щодо психоемоційного стану, розвитку дитини.

3. Адаптація навчального процесу. Для дітей з особливими потребами потрібно адаптувати як навчальну програму, так і способи її подачі. Це може включати: використання альтернативних засобів комунікації, таких як жестова мова або піктограми; створення спеціальних методичних матеріалів, що відповідають можливостям дитини (наприклад, збільшений шрифт, кольорові картки, тактильні посібники); використання мультисенсорних методів навчання (наприклад, аудіо- та відеоматеріали, тактильні ігри).

4. Створення позитивної соціальної атмосфери. Інклюзивне середовище має забезпечувати соціальну інтеграцію всіх дітей, що включає: взаємопідтримку серед дітей, де вони вчаться толерантності, взаємоповазі та співчуттю до однолітків з особливими потребами; спільні заняття та ігри для розвитку соціальних навичок і підтримки взаємодії; підвищення самооцінки дитини, створення комфортної атмосфери для її розвитку.

5. Психологічна підтримка є важливим компонентом розвитку дітей з особливими потребами, а також їх однолітків, оскільки сприяє гармонійному включенню в соціальне середовище та розвитку емоційної стійкості. Надання такої підтримки допомагає зменшити соціальну ізоляцію дітей з особливими потребами, а також усунути стереотипи та упередження з боку їхніх однолітків. Психологічна підтримка дозволяє налагодити позитивні взаємодії між усіма учасниками навчального процесу, створюючи комфортне та підтримуюче середовище для кожної дитини.

Психологічні консультації для педагогів, дітей та батьків є важливим аспектом цієї роботи. Вони сприяють не лише кращому розумінню потреб дітей з особливими потребами, але й допомагають педагогам і батькам знайти ефективні підходи до взаємодії, вирішення конфліктів та подолання труднощів, які можуть виникнути під час навчального процесу.

Особливо важливою є психологічна підтримка під час адаптаційного періоду в новому колективі. Діти, які стикаються з новими умовами, можуть переживати стрес і тривогу, тому важливо забезпечити їм підтримку, що допоможе впоратися з емоційними труднощами і налагодити соціальні зв'язки з однолітками. Це включає допомогу у формуванні позитивних соціальних навичок, розв'язанні проблеми адаптації до нового середовища, а також підтримку у розвитку впевненості та самооцінки.

6. Оцінка та моніторинг прогресу. Важливо систематично оцінювати прогрес дитини в інклюзивному середовищі: спостереження за мовленнєвим та соціальним розвитком дитини; оцінка результатів роботи з корекції; зворотний зв'язок з батьками та іншими фахівцями, а також коригування методик та завдань відповідно до результатів.

Для роботи в умовах інклюзивного середовища активно використовуються сучасні технології, зокрема: програмне забезпечення для корекційної роботи; мобільні додатки та спеціалізовані пристрої для дітей з порушеннями слуху або зору; адаптовані комп'ютерні програми для розвитку мовлення та когнітивних функцій.

Робота в інклюзивному середовищі вимагає комплексного підходу,

який включає адаптацію навчальних матеріалів, індивідуальну корекцію, психологічну підтримку та тісну співпрацю з іншими фахівцями. Це дає можливість створити умови для повноцінного розвитку дітей з особливими потребами та сприяє їхній соціальній інтеграції та розвитку важливих життєвих навичок.

Запитання та завдання для самостійної роботи:

1. Як організувати індивідуальні та групові заняття для дітей з психофізичними вадами?
2. Яку документацію потрібно вести при роботі з дітьми з порушеннями розвитку?
3. Як проводити логопедичну роботу в умовах інклюзивного середовища?

Рекомендована література: [3, 4, 6, 8, 9; 4, 13, 17, 21, 23, 25]

Тема 10. Мультидисциплінарний підхід у корекції порушень мовлення у дітей з психофізичними вадами

План

1. Основні принципи та переваги мультидисциплінарного підходу і командної роботи.
2. Ролі учасників мультидисциплінарної команди у корекції порушень мовлення у дітей з психофізичними вадами.
3. Особливості роботи з батьками дітей з психофізичними вадами.
4. Інклюзивність логопедичної роботи з дітьми з психофізичними вадами.

***Ключові слова:** мультидисциплінарний підхід, командна робота, корекція порушень мовлення, інклюзія, психологічна та логопедична підтримка батьків, діти з порушенням психофізичного розвитку.*

1. Основні принципи та переваги мультидисциплінарного підходу і командної роботи.

Мультидисциплінарний підхід та командна робота є потужними інструментами у корекційній роботі з дітьми з психофізичними вадами, забезпечуючи всебічну та адаптивну підтримку. Варто виділити кілька важливих аспектів для максимізації ефективності цього підходу:

1. Роль взаємодії та координації. Ключовим елементом мультидисциплінарного підходу є постійна комунікація та координація між усіма фахівцями. Регулярні зустрічі або обговорення дозволяють швидко реагувати на зміни у стані дитини, коригувати стратегії та оптимізувати процес корекції.

2. Залучення родини та соціального оточення. Взаємодія з родинами не обмежується лише наданням рекомендацій. Важливо також залучати їх до спільних сесій та навчальних заходів, що дозволяє створити єдиний підхід і підтримку як вдома, так і на заняттях. Окрім того, важливе значення має залучення соціальних працівників, які можуть підтримувати сім'ю на соціальному рівні, допомагати в організації побутових аспектів або взаємодії з іншими установами.

3. Розвиток технологій і інновацій у корекційній роботі. Інтеграція новітніх технологій, таких як спеціалізовані програми, мобільні додатки для корекції мовлення, відео- або віртуальні ігри, може значно покращити процеси корекції та забезпечити додаткові можливості для самовираження та навчання дітей.

4. Підвищення ефективності через інтердисциплінарне навчання. Мультидисциплінарний підхід не лише допомагає в роботі з дітьми, але й дозволяє фахівцям постійно вдосконалювати свої знання та практичні навички. Спільне навчання та обмін досвідом сприяють розширенню інструментарію для корекційної роботи.

5. Фокус на емоційній та психологічній підтримці. Окрім корекції

конкретних навичок або функцій, не менш важливим є емоційне та психологічне здоров'я дитини. Регулярна психологічна підтримка, забезпечення безпечного і підтримувального середовища сприяють позитивному впливу на розвиток самовизначення та соціалізацію.

6. Інтеграція на рівні реабілітаційних установ. Важливо, щоб мультидисциплінарний підхід реалізовувався не тільки на індивідуальних заняттях, але й у рамках реабілітаційних центрів чи шкіл для дітей з особливими потребами. Тут можна забезпечити системну підтримку та гармонійний розвиток.

Всі ці аспекти забезпечують ефективність мультидисциплінарного підходу і допомагають створити комфортне та сприятливе середовище для розвитку дитини з психофізичними вадами, що в свою чергу сприяє її успішній соціалізації і інтеграції в суспільство.

2. Ролі учасників мультидисциплінарної команди у корекції порушень мовлення у дітей з психофізичними вадами.

Мультидисциплінарна команда є важливим елементом у корекційній роботі з дітьми з психофізичними вадами, оскільки кожен учасник вносить свій унікальний внесок у процес розвитку та корекції мовлення дитини. Ролі учасників команди можуть варіюватися залежно від конкретних потреб дитини та характеру її порушень. Основні ролі включають:

1. Логопед, його основні функції: оцінка мовленнєвого розвитку; корекція мовленнєвих порушень; розвиток комунікаційних навичок; підготовка індивідуальних програм.

Логопед проводить комплексну діагностику мовлення дитини, визначаючи тип порушення (артикуляційні, фонетичні, граматичні, семантичні тощо). Використовує методи, які сприяють розвитку мовленнєвого апарату, зв'язного мовлення, граматичної правильності, артикуляції тощо. Робить акцент на розвитку навичок спілкування, включаючи альтернативні методи комунікації, якщо це необхідно. Розробляє індивідуальні плани корекції мовлення в залежності від потреб дитини.

2. Основні функції психолога: оцінка когнітивного і емоційного стану; корекція емоційно-вольової сфери; техніки розвитку уваги та пам'яті.

Психолог вивчає інтелектуальні та емоційні особливості дитини, визначаючи, як ці аспекти можуть впливати на мовленнєвий розвиток. Проводить тренування на розвиток емоційної стабільності, зниження тривожності, страхів та інших психічних проблем, що можуть перешкоджати розвитку мовлення. Визначає, як дитина сприймає і запам'ятовує мовні stimuli, працює над стимулюванням когнітивних функцій для підтримки мовленнєвого розвитку.

3. Основні функції дефектолога: оцінка загального розвитку дитини; корекція специфічних порушень розвитку; розвиток навичок самообслуговування та соціальних навичок.

Дефектолог оцінює загальний розвиток дитини, її пізнавальну діяльність та здатність до навчання. Розробляє індивідуальні програми для

дітей з різними порушеннями розвитку (наприклад, з розладами аутистичного спектру, затримкою психічного розвитку тощо). Дефектолог може працювати над розвитком соціальних навичок, що є важливим для комунікації, та навчання дитини самостійно виконувати повсякденні завдання.

4. Лікар (педіатр, невролог, отоларинголог), основні функції: медичне обстеження та діагностика; підтримка фізичного здоров'я; призначення медикаментозної терапії.

Лікар проводить необхідні медичні обстеження, що можуть виявити органічні причини порушень мовлення (наприклад, проблеми з слухом, мовленнєвим апаратом). Допомагає в забезпеченні фізичного здоров'я дитини, що є основою для корекції мовленнєвих порушень. Наприклад, лікування слухових порушень або усунення фізіологічних проблем, що впливають на артикуляцію. Якщо потрібно, лікар може призначити лікування для покращення когнітивного розвитку, зниження тривожності або інших симптомів, що можуть перешкоджати розвитку мовлення.

5. Основні функції соціального працівника: підтримка родини; організація ресурсів; співпраця з громадськими організаціями.

Соціальний працівник забезпечує підтримку батьків, допомагаючи їм адаптуватися до ситуації та надаючи необхідну інформацію і поради щодо виховання і розвитку дитини. Допомагає в організації додаткових ресурсів, таких як соціальна підтримка, матеріальні засоби чи психологічна допомога для родини. Організовує зв'язок з іншими установами та ресурсами, що можуть бути корисні для розвитку дитини.

6. Педагог, основні функції: навчання та розвиток мовлення; створення освітнього середовища; підготовка до соціалізації.

Педагог займається розвитком мовлення дитини в навчальному процесі, використовуючи інклюзивні методи для забезпечення доступності освіти для дітей з порушеннями мовлення. Розробляє інклюзивні навчальні програми, які враховують індивідуальні потреби дитини в розвитку мовлення. Педагог працює над адаптацією дитини до колективу, розвитку соціальних навичок та взаємодії з однолітками.

В мультидисциплінарній команді кожен фахівець відіграє важливу роль у корекції порушень мовлення у дітей з психофізичними вадами. Завдяки їхній співпраці забезпечується комплексний підхід до розвитку дитини, що дозволяє вирішувати не лише мовленнєві, але й когнітивні, емоційні та соціальні проблеми.

3. Особливості роботи з батьками дітей з психофізичними вадами.

Робота з батьками дітей з психофізичними вадами є важливою складовою корекційної роботи, оскільки активна участь батьків сприяє ефективності реабілітаційного процесу та розвитку дитини. Основні особливості такої роботи включають:

1. Інформування та консультування. Батьки повинні бути ознайомлені з характером порушень у дитини, з процесом її розвитку та потребами. Це

включає пояснення термінів, методів корекції та специфіки порушення, а також рекомендацій щодо роботи вдома. Логопед, дефектолог або психолог проводять регулярні консультації, зустрічі з батьками, під час яких обговорюються прогреси дитини, можливі труднощі, а також поради щодо додаткових домашніх занять.

2. Навчання та підтримка батьків. Важливо навчити батьків використовувати методи та вправи для розвитку мовлення або інших навичок вдома. Батьки повинні бути залучені в навчальний процес і надавати дитині підтримку в розвитку. Підтримка батьків може включати мотивацію для активної участі у реабілітаційних заняттях, показуючи важливість їхнього внеску в прогрес дитини. Батьки можуть відчувати тривогу чи сором через вади розвитку у дитини, тому важливо працювати над формуванням позитивної самооцінки у батьків, підвищенням їхньої впевненості та розуміння, що їхня підтримка є основою для прогресу.

3. Спільне планування та встановлення цілей. Спільно з батьками розробляються індивідуальні корекційні плани, що враховують потреби та можливості дитини. Встановлення короткострокових і довгострокових цілей допомагає батькам зрозуміти напрямки розвитку та спостерігати за змінами. Регулярні обговорення досягнень дитини дозволяють коригувати корекційну програму в разі потреби та забезпечують батьків впевненістю в правильності вибраних методів.

4. Психологічна підтримка батьків. Батьки дітей з психофізичними вадами часто переживають стрес і тривогу щодо розвитку дитини, тому надання емоційної підтримки є важливим аспектом роботи. Це може включати групові заняття або індивідуальні консультації з психологом. Налаштування на позитивне сприйняття – важливо, щоб батьки змогли змінити ставлення до порушення, сприймати його як можливість для розвитку та зростання, а не як обмеження.

5. Інтеграція в соціальне середовище. Батьки мають знати, як створити умови для соціалізації дитини, інтегрувати її в колективи, організовувати взаємодію з іншими дітьми, щоб покращити комунікативні навички. Важливо надавати батькам підтримку та рекомендації щодо співпраці з закладами освіти та педагогами для організації інклюзивного навчання і підтримки в освітньому процесі.

6. Підтримка в організації реабілітації. Батьки повинні бути залучені до організації різних реабілітаційних заходів (лікувальної фізкультури, арт-терапії, психотерапії тощо), щоб забезпечити всебічний розвиток дитини. Інформування батьків про важливість медичних оглядів та своєчасного звернення до лікаря для корекції фізіологічних чи психоемоційних проблем, що можуть впливати на мовленнєвий розвиток дитини.

7. Спільні заняття з батьками. Логопед або дефектолог можуть проводити індивідуальні заняття або тренінги, де батьки беруть участь разом з дитиною. Це допомагає батькам безпосередньо спостерігати за методами корекції та навчатися їх застосовувати вдома. Заняття в групі з іншими батьками можуть створювати підтримуюче середовище, де батьки можуть

обмінюватися досвідом і отримувати поради від фахівців.

8. Підтримка сім'ї в адаптації. Процес реабілітації може вимагати значних змін у побуті сім'ї, тому важливо допомагати батькам адаптуватися до нових умов, створюючи сприятливу атмосферу для розвитку дитини.

Робота з батьками дітей з психофізичними вадами має бути комплексною і спрямованою не лише на підтримку дитини, а й на підтримку родини. Батьки є найважливішими партнерами у корекційному процесі, тому їхня активна участь, навчання та емоційна підтримка є ключовими для успіху роботи з дитиною.

4. Інклюзивність логопедичної роботи з дітьми з психофізичними вадами.

Інклюзивність у логопедичній роботі з дітьми з психофізичними порушеннями передбачає створення таких умов, які дозволяють дітям з особливими потребами активно брати участь у загальних освітніх процесах та розвивати свої мовленнєві навички в середовищі, максимально наближеному до умов, що існують для здорових дітей. Це сприяє не тільки корекції мовленнєвих порушень, а й соціалізації дітей, їхній адаптації до суспільства та розвитку комунікативних навичок, що є важливим для їхньої інтеграції в соціальне середовище. Ось кілька додаткових аспектів, що підкреслюють ефективність цього підходу:

1. Індивідуалізація в контексті інклюзивної роботи. Кожна дитина має свої індивідуальні потреби, і тому інклюзивний підхід вимагає максимальної персоналізації, враховуючи не тільки мовленнєві, а й інші порушення, такі як моторні або когнітивні. Програми мають бути адаптовані до кожної дитини з урахуванням її фізичних, емоційних та інтелектуальних особливостей.

2. Методи та інструменти для розвитку мовлення. Використання таких інструментів як спеціальні програмні засоби, допоміжні технології (наприклад, адаптовані гаджети чи мобільні додатки для дітей із порушеннями), дозволяє значно розширити можливості логопедичної роботи. Мультисенсорні технології, інтерактивні ігри та відеоматеріали є особливо ефективними для розвитку когнітивних і мовленнєвих навичок.

3. Спільна робота з іншими фахівцями та родиною. Важливо, щоб логопеди активно співпрацювали з педагогами, психологами, дефектологами, щоб забезпечити комплексний підхід до розвитку дитини. Роль батьків у процесі підтримки дитини також є ключовою, оскільки вони допомагають продовжити корекційні заняття вдома та забезпечити практичне застосування навичок у повсякденному житті.

4. Сприятливе інклюзивне середовище. Створення інклюзивного середовища в навчальних закладах і реабілітаційних центрах важливе не лише для розвитку мовлення, але й для соціалізації дітей. Взаємодія з однолітками дозволяє дитині не тільки покращити комунікацію, а й відчутися частиною соціуму, що важливо для розвитку емоційної зрілості.

5. Підтримка та розвиток соціальних навичок. Крім мовленнєвого розвитку, інклюзивна логопедична робота сприяє формуванню соціальних

навичок, таких як спільна діяльність, вирішення конфліктів, вираження емоцій та думок. Це важливо для забезпечення дитини повноцінним життям у суспільстві.

6. Створення адаптованих навчальних матеріалів. Інклюзивне навчання вимагає адаптації всіх навчальних матеріалів, що можуть включати спеціальні посібники, тактильні матеріали, відео чи звукові ефекти, що полегшують навчання та забезпечують більш ефективно засвоєння матеріалу.

7. Толерантність і взаємоповага. Завдяки інклюзивному підходу діти вчаться поважати відмінності та розуміти важливість взаємної підтримки і співпраці. Виховання толерантності і співчуття є важливою складовою процесу соціалізації.

Висновок: Інклюзивна логопедична робота дозволяє створити середовище, де кожна дитина має рівні можливості для розвитку своїх мовленнєвих, когнітивних та соціальних навичок. Вона забезпечує комплексний підхід до корекції, підтримуючи не тільки мовлення, а й соціалізацію дітей, сприяючи їх успішній інтеграції в суспільство.

Запитання та завдання для самостійної роботи:

1. Які принципи і переваги має мультидисциплінарний підхід у корекції порушень мовлення?

2. Які ролі виконують учасники мультидисциплінарної команди у процесі корекції порушень мовлення у дітей з психофізичними вадами?

3. Як працювати з батьками дітей з психофізичними вадами для досягнення кращих результатів у корекції?

4. Як інклюзивний підхід впливає на логопедичну роботу з дітьми з психофізичними вадами?

Рекомендована література: [2, 6, 7, 9; 10, 15, 16, 17, 19, 28, 29]

Тема 11. Перспективи розвитку логопедичної роботи з дітьми з психофізичними вадами

План

1. Використання сучасних технологій у логопедії (AR/VR, нейромережі).
2. Адаптація міжнародного досвіду корекційної педагогіки.
3. Розвиток наукових досліджень у галузі логопедії.

***Ключові слова:** доповнена реальність та віртуальна реальність в логопедії, міжнародний досвід корекційної педагогіки, дослідження в галузі логопедії, нейрофонетичні дослідження, нейропсихологічні дослідження.*

1. Використання сучасних технологій у логопедії.

Використання сучасних технологій, таких як доповнена реальність (AR), віртуальна реальність (VR) та нейромережі, відкриває нові можливості в логопедії для корекції мовленнєвих порушень у дітей. Ці технології дозволяють значно покращити ефективність логопедичних занять, зробити їх більш інтерактивними, індивідуалізованими та доступними для дітей з різними потребами.

1. Доповнена реальність (AR) у логопедії дозволяє інтегрувати віртуальні об'єкти та елементи в реальний світ, що дає можливість створювати інтерактивні навчальні ситуації для дітей. Це може бути корисним для формування артикуляційних навичок, оскільки діти можуть бачити віртуальні зображення, які допомагають їм правильно артикуляційно вимовляти звуки, як-от моделювання рухів рота та язика.

Використання AR-об'єктів для створення ситуацій, які сприяють засвоєнню нових слів, формуванню зв'язного мовлення та розвитку словникового запасу. Створення ігор на базі AR, де дитина виконує різноманітні мовленнєві завдання, наприклад, асоціює слова з предметами або вигадує історії за допомогою віртуальних персонажів.

2. Віртуальна реальність (VR) у логопедії дозволяє занурювати дітей у повністю віртуальні середовища, що можна ефективно використовувати для розвитку мовлення. В VR-навчанні дитина може відчувати себе в ситуаціях, які імітують реальні життєві ситуації. Віртуальні середовища можуть створювати умови для розвитку соціальних навичок. Наприклад, дитина може тренуватися в спілкуванні з віртуальними персонажами або віртуальними однолітками, що допомагає покращити комунікативні навички.

У VR-додатках діти можуть працювати над постановкою звуків у контексті реальних ситуацій (наприклад, грати в ігри, де необхідно правильно вимовляти слова). VR дає можливість створювати спеціалізовані програми для корекції різних порушень, таких як дислалія, ринологія чи заїкання, шляхом візуалізації процесу вимови.

3. Нейромережі та штучний інтелект (AI) у логопедії дозволяють застосовувати інноваційні підходи до корекції мовлення, зокрема, за

допомогою нейромереж можна створювати програми для аналізу вимови дитини, що дозволяє точніше виявляти порушення та відслідковувати прогрес. Наприклад, нейромережі можуть аналізувати артикуляцію, фонетику та граматику в реальному часі.

АІ може допомогти створювати індивідуальні плани корекційної роботи, орієнтуючись на специфіку мовленнєвих порушень та особливості розвитку дитини.

Технології розпізнавання мови, побудовані на нейронних мережах, можуть допомогти дітям з порушеннями слуху чи вимови практикувати мовлення за допомогою інтерфейсів, що визначають точність вимови та дають зворотний зв'язок.

4. Використання віртуальних помічників і роботів. Інтерактивні роботи або віртуальні асистенти можуть стати корисними помічниками в логопедії. Діти можуть взаємодіяти з віртуальними помічниками, які моделюють різні мовленнєві ситуації, допомагаючи дітям вивчати нові слова, фрази, а також покращувати вимову. Спеціалізовані роботи можуть допомагати дітям з порушеннями рухових навичок, наприклад, під час виконання артикуляційних вправ або роботи над диханням.

Переваги використання сучасних технологій у логопедії:

1. Інтерактивність та мотивація. Технології роблять процес навчання більш цікавим і захоплюючим для дітей, що допомагає підтримувати їх мотивацію до роботи.

2. Індивідуалізація. Технології дозволяють адаптувати корекційну програму під індивідуальні потреби дитини, забезпечуючи точне виконання вправ і завдань.

3. Об'єктивність оцінки. Застосування нейромереж та АІ дозволяє більш точно і швидко оцінювати прогрес дитини, а також виявляти труднощі, що виникають під час роботи.

4. Можливість дистанційного навчання. З допомогою VR, AR та онлайн-платформ можна проводити заняття з дітьми навіть на відстані, що особливо важливо в умовах обмеженого доступу до спеціалізованих закладів.

2. Адаптація міжнародного досвіду корекційної педагогіки.

Адаптація міжнародного досвіду корекційної педагогіки в Україні є важливим етапом розвитку системи освіти для дітей з психофізичними вадами. Вивчення та впровадження ефективних методик з різних країн дозволяє удосконалювати підходи до корекції мовлення, розвитку соціальних навичок та покращення якості життя дітей з особливими освітніми потребами.

Міжнародний досвід корекційної педагогіки охоплює різноманітні підходи та методи, що застосовуються в різних країнах для роботи з дітьми з особливими потребами.

У країнах Європи та США широко застосовуються індивідуальні навчальні плани (IEP — Individualized Education Plan), які дозволяють адаптувати навчальний процес під потреби кожної дитини. В Україні ці

підходи поступово впроваджуються, зокрема через створення індивідуальних програм для дітей з порушеннями розвитку.

В країнах, таких як Канада, Швеція та Великобританія, велика увага приділяється інтеграції дітей з особливими потребами в загальноосвітні заклади освіти. Це передбачає використання спеціалізованих методів навчання та корекції в умовах загальноосвітнього середовища. В Україні інклюзивне навчання також набуває популярності, що дає дітям можливість отримувати освіту разом з їхніми здоровими однолітками.

В багатьох європейських країнах велика увага приділяється психологічному супроводу дітей з порушеннями розвитку, зокрема через надання консультацій психологів та соціальних працівників, що допомагає коригувати не лише мовленнєві, але й соціально-емоційні проблеми. В США та Великобританії активно використовуються технології для розвитку мовлення, включаючи комп'ютерні програми, програми для мобільних пристроїв та спеціалізоване обладнання для корекції мовленнєвих порушень.

Для ефективної адаптації міжнародного досвіду корекційної педагогіки в Україні важливо враховувати специфіку національної системи освіти та культурні особливості.

Одним із кроків є розробка та впровадження законодавчих актів, що визначають інклюзивну освіту, права дітей з особливими освітніми потребами та механізми підтримки їх навчання. Закон України «Про інклюзивну освіту» став важливим кроком у цьому напрямку.

Для успішного впровадження міжнародного досвіду необхідна підготовка та перепідготовка спеціалістів, зокрема логопедів, психологів, дефектологів, які повинні бути обізнані з найсучаснішими методиками і технологіями корекційної педагогіки. Важливим етапом є забезпечення спеціалізованими ресурсами, такими як адаптовані комп'ютерні програми, аудіовізуальні засоби, спеціальне обладнання для дітей з порушеннями слуху та зору, а також різноманітні корекційні матеріали. Для успішної адаптації міжнародного досвіду важливо встановлювати зв'язки з міжнародними організаціями та обмінюватися досвідом. Це дозволить знайти найефективніші методи корекції та застосовувати їх у вітчизняних умовах.

В Україні започатковано створення інклюзивних груп та класів у загальноосвітніх закладах, де разом навчаються діти з особливими потребами та без них. Це є запозиченням досвіду таких країн, як Швеція, Норвегія та Канада. В Україні вже починають використовувати мобільні додатки для дітей з порушеннями мовлення, що є прикладом досвіду Великобританії та США. В деяких освітніх закладах запроваджуються індивідуальні навчальні плани для дітей з особливими освітніми потребами, що є аналогом системи IEP, що використовується в США.

Адаптація міжнародних підходів дозволяє підвищити ефективність навчання та розвитку дітей з особливими потребами, забезпечуючи їхню інтеграцію у суспільство. Використання індивідуальних програм і технічних засобів дозволяє більш точно реагувати на потреби кожної дитини. Інклюзивне навчання та корекційні програми сприяють розвитку

комунікативних навичок і соціальної адаптації дітей.

Адаптація міжнародного досвіду корекційної педагогіки в Україні є важливим кроком до покращення якості освіти для дітей з психофізичними вадами. Це дозволяє впроваджувати передові технології та методики, розширюючи можливості корекції і реабілітації, забезпечуючи кращу інтеграцію таких дітей у суспільство та сприяючи їх розвитку.

3. Розвиток наукових досліджень у галузі логопедії.

Розвиток наукових досліджень у галузі логопедії є важливим для удосконалення методів корекції мовленнєвих порушень та створення нових підходів до роботи з дітьми і дорослими з порушеннями мовлення та психофізичного розвитку. Сучасна логопедія розвивається в кількох основних напрямках:

1. Інтеграція новітніх технологій. Використання ІКТ, програмного забезпечення та віртуальної реальності для індивідуалізованого навчання та розвитку мовлення.

2. Інклюзивна освіта та корекція мовлення. Розробка ефективних методик для корекції мовлення в умовах інклюзивного навчання та соціалізації дітей з порушеннями.

3. Нейропсихологічні дослідження. Вивчення зв'язку між мовленнєвими порушеннями та функціонуванням мозку, розвиток нейропсихологічних тестів для оцінки мовлення.

4. Психолого-педагогічні дослідження. Дослідження впливу порушень мовлення на емоційний та соціальний розвиток дітей.

5. Нейрофонетичні дослідження. Вивчення артикуляційних порушень та фізіологічних факторів, що спричиняють мовленнєві порушення.

6. Клінічні дослідження та реабілітація. Розробка методів реабілітації для дітей і дорослих з мовленнєвими порушеннями.

7. Розвиток наукових підходів до роботи з дорослими. Адаптація методик для відновлення мовлення у дорослих після інсультів чи травм головного мозку.

8. Міжнародне співробітництво. Обмін досвідом та знаннями для впровадження передових методів у корекцію мовленнєвих порушень.

Ці дослідження допомагають удосконалити методики корекції мовленнєвих порушень і підвищити якість життя людей з цими порушеннями.

Запитання та завдання для самостійної роботи:

1. Як сучасні технології (AR/VR, нейромережі) можуть бути використані в логопедичній роботі з дітьми з психофізичними вадами?

2. Як адаптувати міжнародний досвід корекційної педагогіки до українських умов?

3. Які перспективи розвитку наукових досліджень у галузі логопедії існують?

Рекомендована література: [1, 2, 8; 13, 17, 21, 22, 24, 28, 29]

Рекомендована література

Базова

1. Марченко І. С., Шеремет М. К. Хрестоматія з логопедії: навч. посіб. Київ: Слово, 2019. 496 с.
2. Миронова С., Гаврилов О., Матвєєва М. Основи корекційної педагогіки: навч. посіб. Кам'янець-Подільський : К-ПНУ ім. І. Огієнка, 2020. 264 с.
3. Рібцун Ю. В. Комунікативний компонент мовленнєвої діяльності у дітей: методика формування : навч.-метод. посіб. для роботи з дітьми із порушеннями мовлення. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2020. 144 с.
4. Рібцун Ю. В. Сходінками правильного мовлення : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 240 с.
5. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Київ: Слово, 2019. 224 с.
6. Соботович Є.Ф. Порушення мовного розвитку та шляхи їх корекції: навч.-метод. посібник. Київ: ІСДО, 2015. 308 с.
7. Чеботарьова О. В., Блеч Г. О., Гладченко І. В. Корекційно-розвивальні технології навчання дітей з комплексними порушеннями розвитку: навчально-метод. посіб. Київ: ІСПП ім. Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 558 с.
8. Шеремет М. К., Боряк О. В. Неврологічні основи логопедії: навч. посіб. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2020. 276 с.
9. Шеремет М.К., Тарасун В.В., Конопляста С.Ю. Логопедія: підручник / за ред. М. К. Шеремет. П'яте видання. Київ: «Слово», 2018. 856 с.

Додаткова

1. Белова О. Б. Особливості розвитку мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями. *Медична освіта*. 2021. № 1. С. 5-10.
2. Белова О. Б. Пропедевтика мовленнєвих порушень: навчально-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2017. 140 с.
3. Бистранівська О. С. Особливості розвитку дітей з порушеннями мовлення в ігровій діяльності. *International scientific and practical conference*. Riga, Latvia July 16–17, 2021. P. 288-291.
4. Боряк О.В. Діагностика, формування й корекція мовленнєвої діяльності дітей із порушеннями інтелектуального розвитку молодшого шкільного віку: теорія і практика : монографія. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2018. 458 с.
5. Губар С. Розвиток мовлення дітей з порушеннями слуху в предметно-практичній діяльності. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. 2020. №6. с. 99-100.
6. Довженко Т. О. Роль ігор та ігрових прийомів в процесі формування лексики дітей з загальним недорозвиненням мовлення III рівня. *Актуальні*

питання корекційної та інклюзивної освіти / За заг. ред. Бойчука Ю.Д. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. С. 99-104.

7. Драченко В. Основні підходи психо-корекційної роботи з дитиною з розладами спектру аутизму. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. Київ, 2022. Вип. 1. С. 14-20.

8. Засекіна Л. В. Вступ до психолінгвістики. Острого: Вид-во нац. ун-ту «Острозька академія», 2016. 188 с.

9. Кабельнікова Н. В. Первинне недорозвинення мовлення у дітей (клінічний, психолінгвістичний та психолого-педагогічний аспекти): навч. посіб. Херсон: Борисфен-про, 2017. 222 с.

10. Кульбіда С.В., Литовченко С.В. Учні початкових класів із порушеннями слуху: навчання і розвиток: навч.-метод. посіб. Харків: Ранок, 2020. 144 с.

11. Лещій Н.П., Гуцол М.А. Корекція мовленнєвої діяльності у дітей з порушеннями мовлення на онлайн заняттях засобами гри. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2023. Вип. 65. Том 1. С. 99-102.

12. Лещій Н.П. Порівняльна діагностика особливостей лексики у дітей із порушенням інтелектуального розвитку та загальним недорозвитком мовлення. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2024. Вип. 74. С. 92-96.

13. Марченко І.С. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників): навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Слово, 2019. 288 с.

14. Морозова Н.Г. Функції і мотиви самостійного (ініціативного мовлення) глухих дошкільників. *Сурдопедагогіка: хрестоматія*. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. Т. 1. С. 252-254.

15. Недозим І. В. Учні початкових класів із розладами аутистичного спектра: навчання та розвиток. Харків: Ранок, 2020. 192 с.

16. Островська К.О. Аутизм: проблеми психологічної допомоги: навч. посібник. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 110 с.

17. Рібцун Ю.В. Соціогуманітарний простір сучасної освіти дітей з особливими мовленнєвими потребами. *Березневий науковий дискурс, 2024 «Детермінанти посилення ролі освіти у повоєнному відновленні України» : зб. матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. для освітян*. Київ, 2024, с. 126-129.

18. Соботович Є. Ф. Вибрані праці з логопедії. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. 410 с.

19. Сухіна І. Особливості психологічного супроводу родин, в яких виховуються діти з порушеннями інтелектуального розвитку. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. Київ, 2018. №14 Т. 1. С. 281-288.

20. Тарасова В.В. Навчання та виховання дітей із порушенням інтелекту: навчально-методичний посібник. Харків: Ранок, 2017. 125 с.

21. Тарасун В. В. Морфофункціональна готовність до шкільного навчання дітей з особливостями в розвитку: діагностика і формування : монографія. Київ : Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2018. 294 с.

22. Тарасун В.В. Формування мовної особистості – новий напрям

логопедичної роботи. *Дефектологія*. 2017. №4. С. 3–11.

23. Тищенко В. В. Класифікації порушень мовленнєвого розвитку: сучасний стан, протиріччя та шляхи їх усунення. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Корекційна педагогіка і спеціальна психологія*. 2016. №29. С. 112-118.

24. Трикоз С.В., Блеч Г.О. Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку. Київ: Ранок, 2023. 40 с.

25. Хілько А. С. Навчальний посібник по неврологічних основах логопедії. Слов'янськ: СДП, 2014. С. 58-63.

26. Чеботарьова О. В. Учні початкових класів із порушеннями інтелектуального розвитку: навчання та розвиток : навчально-методичний посібник. Харків: Ранок, 2020. 128 с.

27. Швець О. І. Клініко-педагогічні методи діагностики та корекції мовленнєвих порушень: метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Рамус, 2019. 80 с.

28. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 248 с.

29. Шевченко Ю. Особливості організації корекційно-розвиткової роботи у дітей з ментальними порушеннями. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. Київ, 2021. № 19. С. 47-54.

Навчально-методичне видання

Укладач: Н. П. Лещій

Конспект лекцій

**ЛОГОПЕДИЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ
З ПСИХОФІЗИЧНИМИ ВАДАМИ**

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
факультет педагогічний

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>